2(03)
М-12

КЫРГЫЗ ССР ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ
АКАДЕМИЯ НАУК КИРГИЗСКОЙ ССР

Терминология комиссиясы
Терминологическая комиссия

Ә. МААНАЕВ

АТЕИЗМ БОЮНЧА ТЕРМИНДЕРДИН ОРУСЧА-КЫРГЫЗЧА СӨЗДҮГҮ

(ДОЛБООР)

РУССКО-КИРГИЗСКИЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ПО АТЕИЗМУ

(ПРОЕКТ)

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ИЛИМ»
Фрунзе 1969

Кырг 661238
2(03)
М-12
Маанаев. Э.
Атеизм боюнча
терминдердин
...орусча

КЫРГЫЗ ССР ИЛИМДЕР АКАДЕМИЯСЫ
АКАДЕМИЯ НАУК КИРГИЗСКОЙ ССР

Терминология комиссиясы
Терминологическая комиссия

Э. МААНАЕВ

АТЕИЗМ БОЮНЧА ТЕРМИНДЕРДИН ОРУСЧА-КЫРГЫЗЧА СӨЗДҮГҮ

(ДОЛБООР)

РУССКО-КИРГИЗСКИЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ПО АТЕИЗМУ

(ПРОЕКТ)

ИЗДАТЕЛЬСТВО «ИЛИМ»
Фрунзе 1969

03)
-12

Кыргыз ССР Илимдер Академиясынын
Терминология Комиссиясынын чечими боюнча басылды

Кыргыз Республикасынын Улуттук илимдер академиясынын Борбордук илимий китепканасы
661238

Адис редактор: *Б. Аманалиев,* тилчи—редакторлор: *Б. Орузбаева, Т. Дуйшеналиева.*

КИРИШ СӨЗ

Бул сөздүк пропагандист-атеисттер, илимий кызматкерлер, мугалимдер, студенттер жана атеизм проблемасына кызыккандар үчүн жардамчы курал катары түзүлдү.

«Сөздүккө» атеизмдин теориясы жана тарыхы, диндик догматтар, чиркөөлүк, секталык ырым-жырымдар, кеңири колдонулган ар кандай диний түшүнүктөгү терминдер алынып, аларга түшүндүрмө берилди.

Бул эмгек кыргыз тилиндеги атеисттик терминдерди системалаштыруунун жана аларга түшүнүк берүүнүн биринчи аракети—долбоор катары даярдалды.

Сөздүктү түзүүдө төмөнкү эмгектер жана адабияттар пайдаланылды: «Илимий атеизмдин негизи» 1962-ж., «Дин жана илим жөнүндө аңгемелешүү» 1967-ж., «Атеизм боюнча кеңири таралган лекциялар» 1965-ж., «Динге ишенгендерге жооп» 1962-ж., «Философиялык сөздүк» 1963-ж., «Мифологиялык сөздүк» 1965-ж., «Илимий атеисттик кыскача сөздүк» 1964-ж., «Атеисттик сөздүк» 1966-ж., «Орусча-кыргызча сөздүк» 1957-ж. *ж. б.*

Сөздүк төмөнкү негизде иштелди:

а) СССР элдеринин тилдеринде бирдей колдонулуп жүргөн чет өлкөлүк жана орус тилиндеги терминдер ошол бойдон алынып, аларга кыскача түшүнүк берилди. М.: **атеизм** — атеизм (кудайды, динди тануучу материалисттик, илимий жактан негизделген көз караштардын системасы);

б) кыргызча которууга мүмкүн болгон терминдер анын кыргызча эквиваленти менен алмаштырылды. М.: **дервиш — дубана, кайырчы;**

в) эгерде бир эле термин бир нече мааниге ээ болсо, ал маанилер да кыргызча түшүндүрүлдү; м.: **экзарх—экзарх.** 1. Байыркы Грециядагы храмдарда турууучу жрецтердин башчысы. 2. Византия империясындагы областтык башкаруучу жана областка таандык чиркөөлөрдү башкаруучу епископ. 3. Азыркы православие дининдеги округдук чиркөөлөрдүн башчысы; м.: *Украинадагы экзарх.*

«Сөздүктүн» мазмунуна байланыштуу сунуштарыңыздарды жана пикирлериңиздерди төмөнкү адрес боюнча жиберүүңүздөрдү сурайбыз: Фрунзе шаары, XXII партсъезд көчөсү, 265а үй.

Кыргыз ССР Илимдер Академиясынын Терминология комиссиясы.

ПРЕДИСЛОВИЕ

Данный словарь издается с целью оказания помощи пропагандистам-атеистам, научным работникам, преподавателям, студентам и широким слоям читателей, интересующимся проблемами атеизма.

В словаре дается объяснение наиболее употребительных терминов, связанных с теорией и историей атеизма, религиозной догматикой и обрядами современных и прошлых церквей и сект, религиозными понятиями и т. д.

Данная работа является первой попыткой систематизации и толкования терминов по атеизму на киргизском языке и поэтому печатается в виде проекта.

При отборе терминов использованы такие учебники и пособия, как «Спутник атеиста» 1961 г., «Основы научного атеизма» 1962 г., «Беседы о религии и знании» 1967 г., «Популярные лекции по атеизму» 1969 г., «Ответы верующим» 1962 г., «Философский словарь» 1963 г., «Мифологический словарь» 1965 г., «Краткий научно-атеистический словарь» 1964 г., «Словарь атеиста» 1966 г., «Русско-киргизский словарь» 1957 г. и др.

Словарь составлен на основе следующих принципов:

а) иностранные и русские термины, употребляемые одинаково на всех языках народов СССР, приводятся в словаре без изменений и им даны краткие толкования на киргизском языке. Например: **атеизм—атеизм** (система материалистических, научно обоснованных взглядов, отвергающих веру в бога, в сверхестественные силы и вообще всякую религию);

б) термины, которые имеют полноценные киргизские эквиваленты, заменены последними. Например: *дервиш—дубана, кайырчы;*

в) один и тот же термин иногда употребляется для выражения нескольких понятий. В таких случаях после соответствующего перевода на киргизском языке объясняются его значения. Например: *экзарх—экзарх* (1. В древней Греции: глава жрецов, состоящих при храме. 2. В Византийской империи: правитель области, а также епископ, управляющий церковью в области. 3. В современном православии: глава церковного округа; например: экзарх Украины).

Все замечания и пожелания просим направлять по адресу: г. Фрунзе, ул. XXII партсъезда, 265а, Термином.

А

ААРОНО'ВЦЫ **аарончулар** (XVIII к. Архангельск губерниясында пайда болгон эски ырым-жырымды колдогон диний агым).

АББА'Т **аббат** (1. католик диниидегилердин монастырында иштеген же аны башкарган адамдын титулу; 2. монастырда иштебеген, бирок диний жөрөлгөлөрдү колдогон, поп болууга даярданган адам).

АББА'ТСТВО **аббаттык** (орто кылымда католик монастырлары ээлеген феодалдык чарба, жер).

АБРАМИ'ТЫ **абрамиттер** (XVIII к. Богемияда пайда болгон христиан диниидеги секта. Бул сектаны колдогондор өздөрүн «байыркы Авраам динин» улантуучуларбыз деп эсептешкен).

АВАТА'РА **аватара** (биздин эрага чейинки VI—IV к. индуизм диниидеги байыркы индиялыктардын диний ырым-жырымы).

АВГУ'РЫ **авгурлар** (Байыркы Римдеги жрецтердин канаттуулардын учушу же үнү аркылуу окуяларды алдын ала билүүгө болот деген диний үгүттөрү).

АВГУСТИ'НЦЫ **августинчилер** (1243-ж. италиялык бир кыйла бытыранды монахтык уюмдардын биригиши аркылуу пайда болгон католиктик орден, уюм).

АВДИЯ'НЕ **авдийчилер** (Месопотамияда IV к. пайда болгон байыркы христиан диниидеги секталардын бир түрү).

АВРО'РА **аврора** (Рим мифологиясында күндүзгү же таңкы жарыктын кудайы).

АВТОКЕФА'ЛИЯ **автокефалия** (византиялык православие дининде жергиликтүү чиркөөлөрдүн жогорку патриархка же жалпы эле диндик кызматкерлердин императорго баш ийбеген процесси).

АВТОНО'МИЯ ЦЕРКО'ВНАЯ **чиркөө автономиясы** (чиркөөлөрдүн өзүн-өзү башкарууга ээ болгон укугу).

АГА'ПЫ **агаптар** (алгачкы христиан общинасында уюштурулган «кечки-сүйүү» деп аталган диндик мүнөздөгү кече).

АГА'-ХАН **ага-хан** (мусулман диниидегилердин, исмаилиттердин же индиядагы диндик башкаруучулардын мурастан-мураска калтырылуучу титулу, наамы).

АГЕ'НДА **агенда** (протестанттардын бала төрөлгөндө пайдалануучу диний китепчеси).

АГИОГРА'ФИЯ **агиография** (диндик кызматкерлердин турмушун жана ар кандай чечимдерин жазып калтырган чиркөө китепчеси).

А'ГНЕЦ (ягненок) **агнец** (козу) (христиандар Христосту козуга теңештирет. Миф боюнча, «пасха» майрамына байыркы еврейлердин курман чалган жандыгы козу болгон. Христос алгачкы күнөөлүүлөр үчүн өзүн берген деп эсептешет).

А'ГНИ **агни** (Вед урууларынын байыркы дин кудайы).

АГНОЭ'ТЫ **агноэттер** (IV к. александриялык дьяк-Фемис тарабынан негизделген христиан сектасынын бир түрү).

АГРА'РНЫЕ КУ'ЛЬТЫ **агрардык культтар** (чарбачылыгы (дыйканчылыкка) байланышкан калктардын (түндүк америкалык индейцтер ж. б.) чарбачылыкка сыйынган диний жөрөлгөсү).

АД **тозок**

АДА'М **адам** (1. байыркы еврейлердин түшүнүгү боюнча «кызыл жер»; 2. диндик китеп (библия) боюнча, жердин күйгөн күлүнөн кудай тарабынан жууруулуп жаралган «биринчи киши» адам ата).

АДАМА'НТОВЫ **адамантчылар** (эски диндик көз караштты бекем сактаган агымдын өкүлдөрү).

АДАМИ'ТЫ **адамиттер** (табориттердин диндик солчул сектасынын бир түрү. Бул сыяктуу секта XIV—XV к. Болгария, Чехия, Моравия ж. б. мамлекеттерде тараган).

АДА'Т **адат** (ислам дини тараган өлкөлөрдөгү диндик традициянын негизинде башкаруучу же ар кандай иштерди жүргүзүүчү укук, салт).

АДВЕНТИ'СТЫ **адвентисттер** (ааламды экинчи жолу жаратуу үчүн Христостун дагы бир келишин эңсеген христиан сектасындагы диний топ. Бул топ XIX к. 30-ж. Америка Кошмо Штаттарында У. Миллер тарабынан негизделген).

АДВЕНТИ'СТЫ В СССР **СССРдеги адвентисттер** (Россияда адвентисттер XIX к. аягында пайда болуп, бул диндик агымга немецтик колониалисттер жана түштүк губерниялардын дыйкандары кеңири тартылган. Кийинчерээк бул агымга шаардын майда буржуазиялык катмарлары тартылып аларды «субботниктер» — деп аташкан).

АДО'НИ'С **адонис** (финикийлердин өсүмдүк кудайы).

АЗА'Н **азан** (*арабча:* 1. кулактандыруу, чакыруу; 2. мусулман диниидегилерди милдеттүү түрдө беш убак намаз окууга чакыруу).

АЗА'НЧИ **азанчы** (азан чакырган кенже диний кызматкер).

А'ЗХАР-АЛЬ **азхар-аль** (Каирдеги XIX к. чейинки диндик-юристтик мектеп. Бул мектеп XIII к. тартып мусулман диниидегилердин ири окуу жайы болгон. XIX к. тартып университетке айланган).

АКАДЕ'МИЯ ДУХО'ВНАЯ **дин академиясы** (христиан чиркөөсүнүн жогорку дин кызматкерлерин даярдап чыгаруучу жогорку окуу жайы).

АКАДЕ'МИЯ НАУ'К ПА'ПСКАЯ **папалык илимдер академиясы** (1603-ж. Римде, «Академия Линчен» деген ат менен ачылган; 1936-ж. папа Пий XI академияны кайра куруу менен азыркы атка которгон).

АКИ'ДА **акида** (мусулман догмаларынын бир түрү).

АКИ'КА **акика** (мусулмандардын баланын чачын биринчи алганда өткөрүлүүчү ырым-жырымы, курмандыгы).

АЛАВИ'ТЫ алавиттер (Сириядагы жана Түштүк Турциядагы мусулмандардын шиит сектасынын жолун жолдоочулар. «Алавит» — араб халифаты Алинин ысмына байланыштуу).

АЛИ'-ИЛА'ХИ али-илахи (XVII к. акыры, XVIII к. башында пайда болгон ислам дининдеги шииттердин бир диний сектасы. Бул тармак бөлөк ислам диниидегилерден айырмаланып, «орозо» кармоону 30 күнгө созбостон, 3 күн кармоону үгүттөшкөн).

АЛЛА'Х алла (мусулмандардын кудайы).

АЛЛИЛУ'ЙЯ аллилуйя (христиан дининдегилердин кудайды мактап ырдоодогу өзүнчө кайырма).

АЛТА'РЬ алтарь (христиан же православие чиркөөлөрүндөгү сол же чыгыш тараптагы атайы бөлүнгөн жай).

АЛЬБИГО'ЙЦЫ альбигойчулар (Түштүк Францияда XII к. пайда болгон дыйкандар жана плебейлер түзгөн диндик мүнөздөгү секта).

АМАЛЬРИКА'НЕ амальрикандар (Францияда XII к. аягы, XIII-к башында пайда болгон диндик мүнөздөгү коомдук кыймыл).

АМАТЭРА'СУ аматэрасу (япондуктардын Күн кудайы).

АМВО'Н амвон (христиан храмында библия окулуучу секиче жай).

АМИ'НЬ оомийин (чокунганда же бир нерсеге диний ишарат кылганда «чындык» деген маанини берүүчү аякки сөз).

АМО'Н амон (байыркы Египеттин түшүм кудайы).

АМУЛЕ'Т тумар (ар кандай кырсыктан, оорудан ж. б. сактоо маанисинде жанга алып жүрүүчү «ыйык» нерсе буюм).

АНАБАПТИ'СТЫ анабаптисттер (XVI к. Германияда пайда болгон секта. Бул сектадагылар чиркөөлүк иерархияны жокко чыгарууну жана реформация жүргүзүүнү, ал аркылуу таптык кайра курууну теңдикти, «адилеттүү» падыша бийлигин орнотууну көздөшкөн).

АНАЛА'В аналав (монахтар көкүрөгүнө тагынуучу ак жана кара түстөгү төрт бурчтуу жоолук).

АНАЛО'Й аналой (чиркөөлөрдө диндик китеп окулуучу атайы жасалган бийик такта).

АНА'Т анат (байыркы финикиялыктардын түшүм жана сүйүү кудайы).

АНА'ФЕМА анафема (чиркөө тарабынан «күнөөлүү» болгондорду каргап, динден четтетип куугунтуктоо асемдери).

А'НГЕЛЫ периште (иудаизм, христиан, ислам ж. б. дининдегилердин түшүнүгү боюнча кудай менен кишилердин ортосундагы бул же тигил окуя жөнүндө белги берип, кабарлап туруучу «чымын» периште).

АНГЛИКА'НСКАЯ ЦЕ'РКОВЬ англикан чиркөөсү (реформация) кайра куруу учурунда Англияда пайда болгон мамлекеттик чиркөө).

АНГЛОКАТОЛИЦИ'ЗМ англокатолицизм (Англиядагы англикан чиркөөсүнөн бөлүнүп чыккан диний агым).

АНИМИ'ЗМ анимизм (бардык нерселерди, көрүнүштөрдү сыйкырдуу, жандуу деп эсептөөчү түшүнүк).

АНИ'СИМОВЦЫ анисимовчулар (христиан дининин бир сектасы).

АННА'ТЫ аннаттар (Рим епископу куриялар, аббаттар ж. б. калктан чогултуп алуучу диндик налог).

АНТИДИКОМАРИА'НЕ дикомариандарга каршылар (II—III к. христиан дининин бир тармагы).

АНТИКЛЕРИКАЛИ'ЗМ антиклерикализм (чиркөөлөрдүн, диндик кызматкерлердин коомдук-маданий турмуштан жасаган кысымына каршы багытталган күрөштүн бир формасы).

АНТИМИ'НС антиминс (Иисус Христтин табыттагы сүрөтү түшүрүлгөн жоолук).

АНТИПА'ПА папага каршы (Орто кылымдагы чиркөө кызматкерлердин папага каршы ар түрдүү жүргүзгөн күрөшү).

АНТИРЕЛИГИО'ЗНАЯ ПРОПАГА'НДА динге каршы пропаганда

АНТИТА'КТЫ антитактылар (II к. христиан дининдегилердин арасынан чыккан алгачкы еретиктер).

АНТИТРИНИТАРИ'ЗМ антитринитаризм (II—III к. пайда болгон христиан дининен чыккан секталар).

АНТИ'ХРИСТ антихрист (христиан дининде Иисус Христтин эң башкы жана акыркы душманы, ал «акыр заман» болор алдында келет имиш).

АНТРОПОЦЕНТРИ'ЗМ антропоцентризм (илимий негиздерге каршы турган, дүйнөнүн жана адамдын жаралышын диндик маанide үйрөткөн илим, окуу).

А'НУ ану (байыркы вавилондуктардын, ассириялыктардын жана шумерлердин асман кудайы).

АНУ'БИС анубис (байыркы египеттик миф боюнча адамды өлтүрүү жана аларды катыруунун (бальзамдоо) кудайы).

АПОКА'ЛИПСИСТЫ апокалипсисттер (1923—24-ж. Винница областында пайда болгон православие дининин сектасы).

АПО'КРИФЫ апокрифтер (алгачкы христиан жана иудейлердин диндик формада жазылган чыгармасы).

АПОЛЛО'Н Аполлон (грек мифологиясындагы Зевс жана Латонун баласы. Буга байыркы гректер, кийинчерээк римдиктер сыйынышкан).

АПОЛОГЕ'ТЫ апологеттер (II—III к. христиан дининдеги жазуучулар).

АПО'СТОЛ апостол (1. грекче «элчи»; 2. диндин ар кандай жол-жоболорун элге түшүндүрүү үчүн эл кыдырган христиандардын дин кызматкерлери).

АПО'СТОЛЬСКИЕ БРА'ТЬЯ, АПО'СТОЛИКИ апостолдук туугандар апостоликтер (XIII к. 2-жарымы менен XIV к. башында түндүк Италиядагы дыйкан-плебейлердин кыймылынын натыйжасында түзүлгөн диний секта. Бул кыймыл феодалдык жана католиктик чиркөөлөрдүн эзүүсүнө каршы багытталып, тең укукту түзүүнү, жеке менчикти жоюуну үгүттөгөн).

АРАВИА'НЕ аравиячылар (III к. Аравияда пайда болгон христиандардын сектасы).

АРВА'ЛЬСКИЕ БРА'ТЬЯ **арвалдык туугандар** (байыркы Римдеги жрецтердин диндик мүнөздө түзүлгөн 12 адамдан турган коллегиясы).

АРЕ'С, АРЕ'Й **арес, арей** (байыркы гректердин согуш жана жеңиш кудайы).

АРИА'НСТВО **арианчылык** (христиан дининдеги александриялык пресвитер — Арийнын атынан келип чыккан диндик агым).

АРМАГЕДДО'Н **армагеддон** (Христти жактоочулар менен Христке каршы тарaптагылардын ортосунда акыркы жолку согуш, кээ бир диндик секталар «армагеддондук салгылашуу» деп аташкан).

АРМИНИА'НСТВО **арминиячылык** (XVII к. Нидерландиядагы жаңыдан өсүп келе жаткан голландиялык буржуазиянын кызыкчылыгын көздөгөн кальвинисттик агым. Ал голландиялык такыба Якоб Армининын атынан келип чыккан).

«А'РМИЯ СПАСЕ'НИЯ» **«куткаруучулар армиясы»** (1865-ж. Англиядагы дин таратуучу У. Бутсо тарабынан уюштурулган реакциячыл диний уюм).

АРМЯ'НО-ГРИГОРИА'НСКАЯ ЦЕ'РКОВЬ **армян-григорий чиркөөсү** (VI—VII к. пайда болгон байыркы христиан чиркөөлөрүнүн бири. Анын негиздөөчүсү — Григорий Просветитель).

АРТЕМИ'ДА **Артемида** (байыркы Грециядагы Зевстин кызы, Аполлондун карындашы).

АРТЕМОНИА'НЕ **артемониане** (христиан дининин секталарынын III к. пайда болгон алгачкы бири).

АРТО'С **артос** (диндик майрамга карата бышырылган кызыл нан, аны майда бөлүкчөлөргө бөлүп, майрамга катышкандарга беришет).

АРХА'НГЕЛ **архангел** (христиан мифологиясында адамды ар кандай кырсыктан сактоочу периште).

АРХА'Т **архат** (буддизм дининде динге берилген «ыйык адам»).

АРХЕОЛО'ГИЯ БИБЛЕ'ЙСКАЯ **библиялык археология** (байыркы еврейлердин чыгышын изилдөөнү көздөгөн илимге жат диндик мүнөздөгү окуу).

АРХЕОЛО'ГИЯ ЦЕРКО'ВНАЯ **чиркөөлүк археология** (археологиянын негизинде, христиандык чиркөөнүн чыгышын изилдөөгө аракеттенген илимге жат диндик окуу).

АРХИЕПИ'СКОП КЕНТЕРБЕРИ'ЙСКИЙ **кентерберий архиепископу** (Англиядагы англикан чиркөөлөрүнүн башкы епископу).

АРХИЕРЕ'Й **архиерей** (диндик кызматкерлердин епископ, архиепископ, митрополит, патриарх ж. б. аты).

АРХИМАНДРИ'Т **архимандрит** (православие чиркөөлөрүндөгү епископтон ылдый турган кызматтык чин).

«А'РЬЯ САМА'ДЖ» **«арья самадж»** (XI к. 2-жарымындагы индуизм динине байланыштуу чыккан буржуазиялык кайра куруу кыймылы).

АРХО'НТИКИ **архонтиктер** (IV к. Палестина жана Арменияда пайда болгон христиан секталарынын бир түрү).

АСКЕТИ'ЗМ **аскетизм** (1. элден, дүйнөдөн, турмуштун жыргалынан безип жалгыз тиричилик кылуу, такыбалык; 2. турмуш жыргалчылыктарынан баш тартып түнт жашоочу адам).

АСКЛЕ'ПИЙ **асклепий** (байыркы гректердин ооруган адамдарды айыктыруучу кудайы).

АСМОДЕ'Й **асмодей** (библия боюнча айтылуучу жин-пери).

АСОРА'Т **асорат** (мусулмандардын диндик маанидеги китеби).

АССАСИ'НЫ **ассасиндер** (XI к. Иранда исмаилиттер тарабынан уюшулган, диндик мүнөздөгү террористтик-феодалдык жашыруун орден).

АСТА'РТА **астарта** (байыркы Финикияда—өсүмдүктүн, сүйүүнүн жана Айдын кудайы).

АСТРА'ЛЬНЫЕ КУ'ЛЬТЫ **астралдык сыйынуу** (байыркы ассириялыктардын, вавилондуктардын, египеттиктердин, финикиялыктардын жана арабдардын Асманга сыйынуудагы диндик мүнөздөгү жөрөлгөлөрү).

АСТРОЛО'ГИЯ **астрология** (асмандагы жылдыздардын орун алышына жараша бул же тигил көрүнүштөрдүн болушун алдын ала түшүндүрүүгө аракет кылган жалган окуу. М.: *Италияда 10 миңге жакын; АКШда 5 миңге жакын астрологдор бар*).

АСТРОНО'МИЯ **астрономия** (ааламдагы планеталардын жана жылдыздардын түзүлүшүн жана өзгөрүшүн изилдөөчү илим).

АТЕИ'ЗМ **атеизм** (кудайды, динди тануучу агым).

АТЕИ'СТ **атеист** (атеизмди жактоочу адам).

А'ТМАН **атман** (брахманизм жана индуизм диндерине негизделген идеалисттик окуу).

АТОМИ'ЗМ **атомизм** (материя өтө майда, бөлүнбөгөн, бирок кыймылдап туруучу бөлүктөрдөн турат деген байыркы материалисттик окуу).

АТОМИ'СТИКА **атомистика, к. атомизм.**

А'ТТИС **аттис** (байыркы Греция, Римдеги жана Кичи Азиядагы айрым калктардын жаз жана өсүмдүк кудайы).

АФРОДИ'ТА **Афродита** (байыркы гректерде сүйүүнүн жана сулуулуктун кудайы).

АХЛЬ АЛЬ-ХА-ДИС **ахль аль-хадис** (мусулмандардын суннит дини тараптагылары).

АХМАДИ'ЙЯ **ахмадийя** (XIX к. 80-ж. Индиянын Пенджаб аймагында пайда болгон мусулмандар сектасы).

АХУ'Н, АХУ'НД **ахун, ахунд** (мечиттерде иштеген адамдардын кызмат наамы).

АХУРАМА'ЗДА **ахурамазда** (зороастризм жана маздеизм диний түшүнүгүндөгүлөрдүн чоң кудайы).

АШШУ'Р **ашшур** (байыркы ассириялыктардын башкы кудайы. Ал падышаларды ар кандай кырсыктан сактап, согушта жеңишке алып келет деген миф).

АЯ'Т **аят** (курандын ар бир сүрөөсүнүн бөлүктөрү).

Б

БА ба (байыркы Египетте киши өлгөндөн кийин анын жаны канаттуу куш сыяктуу учуп кетет — деген диний түшүнүк).

БАБИЗМ бабизм (XIX к. 40-50-ж. Иранда эл массаларынын феодалдык эзүүгө, жеке бийликке негизделген Шахтын эзүүсүнө жана чет өлкөлүк капиталдардын эзүүсүнө каршы күрөшүүнүн натыйжасында келип чыккан саясий кыймыл жана ага байланыштуу сектанттык окуу).

БАБУШКИНО' СОГЛА'СИЕ кемпирлер келишими (XVIII к. пайда болгон, жаңы туулган балдарды чиркөөдө эмес, киндик энесиникинде чокундуруу жөрөлгөлөрүн сактаган диндик секта).

БАЗИЛИА'НЕ базилиандар (XV к. Византияда, кийинчерээк түштүк Италияда таралган католик дининдеги орден).

БА'ЛЬДР, БА'ЛЬДЕР бальдр, бальдер (байыркы англо-саксония урууларынын мифологиясы боюнча жаздын жана Күндүн кудайы).

БАНЬО'ЛЦЫ баньолчулар (XVIII к. пайда болгон христиандык секта).

БАПТИ'ЗМ баптизм (христиан секталарынын группасы. Грекче «сууга чөмүлүү» деген маанидеги сөз, б. а. христиандарды биринчи жолу сууга чөмүлтүү аркылуу чокундуруусу).

БАПТИ'СТЫ ЧИ'СТЫЕ таза баптисттер (СССР деги баптист уюмдарынын бир тобу).

БЕГГА'РДЫ беггарддар (XIII к. христиандардын орто кылымда Нидерландия, Франция, Италия жана Ирландияда таралган секталы).

БЕГЛОПОПО'ВЩИНА беглоповщина (XVII к. аягында пайда болуп, эски ырым-жырымды сактаган диндик мүнөздөгү уюм).

БЕГУ'НСКИЙ ТОЛК бегундук тармак (XVIII к. аягында пайда болуп, эски ырым-жырымды колдогон диндик мүнөздөгү агым).

БЕ'ЙЛИСА ДЕ'ЛО бейлистин иши (падышачылык бийлик жана православиелик чиркөө тарабынан 1913-ж. Киевде Менди Бейлистин үстүнөн христиан динииндеги баланы диндик жөрөлгө үчүн өлтүргөн деп жалган күнөө уюштурулган сот процесси).

БЕКТАШИ' бекташтар (Түркияда пайда болгон дервиштер орденинин мүчөлөрү).

БЕЛЛО'НА беллона (байыркы италиялыктардын согуш кудайы).

БЕЛОВО'ДСКАЯ ИЕРА'РХИЯ, СЛАВЯ'НО-БЕЛОВО'ДСКАЯ ИЕРА'РХИЯ беловод иерархиясы, славян-беловод иерархиясы (XIX к. 70-ж. беловоддук архиепископ Антон Пикульский тарабынан негизделген чиркөө).

БЕЛОКРИНИ'ЦКАЯ ИЕРА'РХИЯ Белая криница иерархиясы (Австриянын Буковина провинциясынын Белая криница райондорунда пайда болгон эски диндик ырым-жырымды колдогон чиркөө).

БЕНЕДИКТИ'НЦЫ бенедиктчилер (VI к. башында ортонку Италияда Бенедикт Нурсий тарабынан негизделген католик монахтар орденинин мүчөлөрү).

БЕРНАРДИ'НЦЫ, БЕРДАРДИ'НКИ берндардиндер, бердардинкилер (Франция, Испания жана Италиядагы католик монахтар уюму. Булар еретиктерди куугунтукташып, маданий прогресске каршы чыгышат).

БЕС Бес (Байыркы Египетте шаттыктын, күлкүнүн, бийдин кудайы).

БЕСПОПО'ВЩИНА попсуздук (XVII к. эски диний ырым-жырымды жактап, чиркөөлүк иерархияга, дин кызматкерлеринин ролуна каршы чыккан агым).

БЕХАИ'ЗМ бехаизм (XIX к. орто ченинде Ирандагы Бабиддин көтөрүлүшү жеңилгенден кийин пайда болгон таптык саясий, космополиттик агым).

БИБЛЕ'ЙСКАЯ АРХЕОЛО'ГИЯ библия археологиясы (археология илиминин библиянын тарыхын изилдөөчү бөлүмү).

БИБЛЕ'ЙСКАЯ КРИ'ТИКА библияны сындоо (библияны сын көз менен карап үйрөнүү. Бул окуу эки түрдүүчө: библияны рационалисттик сындоо жана тарыхый сындоо болот).

БИБЛЕ'ЙСКИЕ ПРОТИВОРЕ'ЧИЯ библиядагы карама-каршылыктар.

БИ'БЛИЯ библия (иудей жана христиан диндеринин догматтары жана мифтери жазылган «кереметтүү китептердин» жыйнагы).

БЛА'ГОВЕСТ благовест (коңгуроо уруп, динге ишенген адамдарды чиркөөгө зыярат кылууга чакыруу).

БЛАГОСЛОВЕ'НИЕ бата берүү (христиан дининде поптун крест менен же колу менен диндик мүнөздө бата берүү же ырым-жырымды жасоо процесси).

БЛАГОТВОРИ'ТЕЛЬНОСТЬ кайыр-садага берүүчүлүк (өзүлөрүнө тартуу максатында чиркөө тарабынан бей-бечара, карып адамдарга берилген кайыр-садага же жардам).

БОГ кудай

БО'ГДО-ГЭГЭ'Н богдо-гэгэн (монголчо богдо «ыйык», «гэгэн» жарык маанисинде. Монголияда Ламаит чиркөөсүнүн башчысынын наамы).

БОГЕ'МСКИЕ БРА'ТЬЯ богемиялык туугандар (орто кылымдык Чехиянын Богемия жана Моравия областтарына байланыштуу пайда болгон диндик секта).

БОГОБОЯ'ЗНЕННОСТЬ кудайдан коркуу (динге ишенген адамдардын кудайдын «каарынан» коркушу).

БОГОИСКА'ТЕЛЬСТВО кудай издөөчүлүк (Россияда XX к. башында пайда болгон реакциячыл диндик мүнөздөгү философиялык агым).

БОГОМИ'ЛЫ богомилдер (X к. Болгарияда дин кызматкери Богомилдин ысмына байланыштуу пайда болгон христиандык секта).

БОГОРО'ДИЦА Эне кудайы (көп диний агымдардагы кудайды жараткан эне кудайы. М.: *байыркы египеттиктерди — Изида кудайы, Вави-*

лондуктарда — Иштар кудайы, Сириялык жана финикиялыктардын — Астарта кудайы ж. б. эсептөөгө болот).

БОГОСЛО'ВИЕ **кудай жөнүндөгү окуу** (кудай, диний догматтар жана ырым-жырымдар жөнүндөгү диний-чиркөөлүк окуу. Ал илимге жана прогресске каршы болуп, эл массасын кулдандыруунун куралы катары эзүүчү таптарга кызмат кылат).

БОГОСЛУЖЕ'НИЕ **таат-ибадат** (ар кандай диндеги чиркөөлөрдө, мечиттерде поптун же ыймамдын намазды же диндик ырым-жырымдарды өткөрүүсү, башкаруусу).

БОГОСТРОИ'ТЕЛЬСТВО **кудай жасоочулар** (Россияда столыпиндик реакция учурунда (1907—1910 ж.) социал-демократтык уюмдагы интеллигенттердин реакциячыл катмарын өз ичине камтыган диндик мүнөздөгү философиялык агым).

БОГОХУ'ЛЬСТВО **кудайга шек келтирүү** (чиркөөлүк бийлик мамлекеттик бийлик катарында таанылган өлкөлөрдө «кудайга шек келтирген» адамдарды мамлекеттик администрация тарабынан жазалоо).

БОДИСА'ТВА **бодисатва** (буддизм дининде кээ бир «бактылуу адамдар» жөнүндө алар туулганда эле кудай тарабынан бактылуу болушу белгиленет деген диндик мүнөздөгү миф).

БОЛО'НСКИЙ КОНКОРДА'Т **болонья келишими** (1516-ж. Папа Лев VII жана Франция королу Франциск I нин ортосунда түзүлгөн келишим).

БОНИФА'ЦИЙ **бонифаций** (Римдеги атактуу тогуз папанын аты).

БРАК ЦЕРКО'ВНЫЙ **чиркөөдө нике кыюу.**

БРА'ТСТВА **туугандык** (1. XV—XVII к. польшалык феодалдардын жана католик дин кызматкерлеринин эзүүсүнөн коргонуу максатында түзүлгөн православие динindеги Украина, Белоруссия элдеринин диндик мүнөздөгү улуттук уюму;

2. падышачылык Россияда 1864-ж. православие чиркөөлөрү кабыл алган уставдын негизинде эски ырым-жырымга жана сектанттарга каршы күрөшүү процесси;

3. кээ бир католиктик монахтардын, ордендердин аты).

БРА'ТЬЯ И СЕ'СТРЫ СВОБО'ДНОГО ДУ'ХА **эркин духтагы туугандар жана эже-карындаштар** (XIII—XV к. батыш Европада таралган христиандык сектанын бир түрү).

БРА'ХМА **брахма** (индуизм дининин башкы кудайы).

БРА'ХМА'Н **брахман** (Индияда жогорку касталардын жреци, дин кызматкери).

БРАХМАНИ'ЗМ **брахманизм** (Байыркы Индияда биздин эрага чейинки бир миңинчи жылдарда пайда болгон дин).

БРА'ХМО САМА'ДЖ **брахмо самадж** (1828-ж. Бенгалияда пайда болгон диндик мүнөздөгү реформатордук уюм).

БРЕ'ВЕ **бреве** (Италияда Рим папасы тарабынан кабыл алынуучу административдик, диндик мүнөздөгү грамота).

БРЕВИА'РИЙ **бревиарий** (библия ж. б. китептердин үзүндүлөрүнөн түзүлгөн католик дин кызматкерлери пайдалануучу чыгарма, жыйнак).

БРЕ'СТСКАЯ ЦЕРКО'ВНАЯ У'НИЯ **Бресттик чиркөө бирикмеси** (1596-ж. Украинадагы католик жана православие чиркөөлөрүн кошуу чечими).

БУДДИ'ЗМ **буддизм** (биздин эрага чейинки VI к. Индияда пайда болуп, кийинчерээк кээ бир чыгыш элдерине тараган дүйнөлүк диндин бири).

БУ'ЛЛА **булла** (Рим папасы тарабынан кабыл алынуучу салтанаттуу өкүм, жарыя).

БУХМАНИ'ЗМ **бухманизм** (америкалык лютеран дин кызматкери Френк Бухман тарабынан негиз салынып, Америка Кошмо Штаттары ж. б. кээ бир капиталисттик өлкөлөрдө азыркы учурда таралган реакциячыл, диндик жана саясий мүнөздөгү кыймыл).

БХА'КИ **бхактар** (индуизм дининин бир сектасы).

БЭЛ **бэл** (байыркы Вавилон жана ассириялыктардын Жер кудайы).

В

ВАА'Л **ваал** (биздин эрага чейинки II—I миң жылдыктардагы Финикия, Юнрия, Палестина элдерине кеңири таралган күндүн, чагылгандын, добулдун кудайы).

ВАВИЛО'НСКОЕ ПЛЕНЕ'НИЕ **вавилондук туткундар** (биздин эрага чейинки VI к. байыркы еврей кол өнөрчүлөрүн күч менен зордуктап Вавилонго көчүрүү процесси).

ВАВИЛО'НСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **вавилон дини** (Тигр жана Ефрат дарыяларынын боюнда жашаган байыркы шумерийлердин, аккадийлердин, ассириялыктардын, халдейлердин ж. б. урууларынын дини).

ВАКФ **вакф** (ислам дини тараган өлкөлөрдө дин кызматкерлерине тиешелүү, феодалдык жеке менчикке негизделген жер ээлөөнүн бир формасы).

ВАКХ **вакх** (байыркы шаттык жана ичимдик кудайы).

ВАКХАНА'ЛИЯ **вакханалия** (байыркы римдиктердин, италиялыктардын диндик мүнөздөгү түнүчүндө өткөрүлүүчү майрамы).

ВАЛЬДЕ'НСЫ **вальденсилер** (XII к. лиондук соодагер Вальд негиздеп, кийинчерээк Түштүк Франция, Түндүк Италия, Ирландия, Чехияга тараган христиандык секта).

ВА'НЫ **вандар** (Скандинавия мифологиясында үй-бүлөнү жана деңизге сүзүүчүлөрдү сактоочу кудай).

ВА'РНА **варна** (Байыркы Индияда, брахманизм динindегилерде, үй-мүлктөрүнө байланыштуу коомдон орун алган катмарлар).

ВАРУ'НА **варуна** (Ведв динindегилердин асманды же ааламды бир калыпта кармап туруучу кудайы).

ВАРФОЛОМЕ'ЕВСКАЯ НОЧЬ **варфоломей түнү** (1572-ж. «ыйык варфоломей түнүндө» Парижде гугеноттордун католиктер тарабынан массалык өлтүрүлүшү).

ВАТИКА'Н **ватикан** (римдик-католик чиркөөсүнүн башчысы, уюмдаштыруучу борбору, Рим папасынын резиденциясы; Рим шаарынын ичинде жайгашкан, теократтык аймагы өтө кичине мамлекет).

ВАТИКА'НСКИЕ СОБО'РЫ **ватикан соборлору.**

ВАХХАБИ'ТЫ **ваххабчылар** (XVIII к. аягында араб өлкөлөрүндө Мухаммед ибн Абд-аль-Ваххаба тарабынан негизделип, таралган таптык диндик мүнөздөгү агым).

ВВЕДЕ'НИЕ **киришүү** (христиан дининдегилердин 21-ноябрь же 4-декабрде өткөрүлүүчү диндик мүнөздөгү майрамы).

ВЕДА'НТА **веданттар** (биздин эранын башында Индияда пайда болгон диндик-философиялык агым).

ВЕДИ'ЧЕСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **вед дини** (Түндүк Индияда кул ээлөөчүлүк коомуна өткөн мезгилде пайда болгон диний агым).

ВЕ'ДЫ **веддер** (Түндүк Индияда биздин эрага чейинки III—I миң жылдыктарында түзүлгөн диний мүнөздөгү адабий эстеликтер).

ВЕЙГЕЛИА'НЦЫ **вейгелчилер** (XVI к. Германияда пайда болгон христиандык секта).

ВЕЛИ'КИЙ ПОСТ **чоң пост** (православие дининдегилердин пасха майрамы алдында 7 жума бою эт жана сүт аралашкан тамак жебей, орозо кармоо ырым-жырымы).

ВЕЛЕ'С **велес** (байыркы славяндардын үй-канаттууларды же малдарды сактоочу кудайы).

ВЕЛИ' **вели** (мусулман done дининде кудайга жакын пайгамбар).

ВЕ'ЛИЖСКАЯ ДРА'МА **велижа драмасы** (1823—1834-ж. падыша өкмөтү жана чиркөө кызматкерлери тарабынан Витевск губерниясынын Велижа кыштагындагы еврейлерге каршы диндик мүнөздө уюштурулган айыптоо сот процесси).

ВЕНЕ'РА **Венера, Чолпон** (латиндердин жаз жана гүлдөө кудайы).

ВЕНЧА'НИЕ **венчание** (1. таажы кийгизип, падышачылык тактыга отургузуу ырым-жырымы; 2. чиркөө нике кыюу).

ВЕ'РА РЕЛИГИО'ЗНАЯ **дин ишеними** (илимий же практикалык жол менен эмес, диндик көз караш, сокур сезим аркылуу алла-таалага, кудайга ишенүү).

ВЕРИ'ГИ **вериги** (дин адамдары өзүн-өзү кыйноо үчүн денесине кийип жүрүүчү чынжыр).

ВЕ'СТА **веста** (латиндердин үй кудайы жана үйдө пайдалануучу оту).

ВЕСТА'ЛКА **весталка** (байыркы римдиктерде үй-жайдын кудайы Вестанын жрицалары. Алар 6 жаштан тартып 30 жашка чейин «эркекке жолукпастан», храмда ар дайым шам же от жагуу кызматын аткарып, 30 жаштан кийин гана күйөөгө тийүүгө укуктуу болушкан).

ВЕ'ТХИЙ ЗАВЕ'Т **инжил** (христиан чиркөөлөрүндөгү «ыйык» катары эсептелүүчү, иудей дин кызматкерлери тарабынан жазылган библиянын бир бөлүгү).

ВЕЧЕ'РНЯ **кечки** (православие чиркөө кызматкерлеринин кечинде өткөрүлүүчү чокунуу ырым-жырымы).

ВИКА'РИЙ **викарий** (православие жана католик чиркөөсүндө епископтун орун басары).

ВИКТОР'ИЯ **виктория** (байыркы римдиктердин жеңиш кудайы, Юпитердин кызы).

ВИТАЛИ'ЗМ **витализм** (ааламды, жаратылышты, диндик, идеалисттик философия менен түшүндүргөн библия илиминдеги реакциячыл агым).

ВИФЛЕ'ЕМ **Вифлеем** (Палестинада Иерусалимдин жанындагы шаар).

ВИХА'РА **вихара** (буддизм дининдеги жардылардын, бей-бечаралардын жаан-чачын, суук болгон учурларда чогулуп түнөгөн жайы).

ВИ'ШНУ **вишну** (индизм дининин негизги кудайларынын бири).

ВОДООКРОПЛЕ'НИЕ **суу чачуу, суу бүркүү** (христиандардын ооруну айыктыруучу максатында суу чачуу ырым-жырымы).

ВОДОСВЯ'ТИЕ **суу менен тазалануу** (христиандардын 1-августта өткөрүлүүчү майрамы).

ВОЗДВИ'ЖЕНИЕ КРЕСТА' **крестти көтөрүү** (христиандардын крестке арналган диндик майрамы).

ВОЗНЕСЕ'НИЕ **учуп кетүү** (христиандардын Христос кайра тирилгенден кийин жерде 40 күн туруп, өзүнүн шакирттери менен сүйлөшкөндөн кийин асманга учуп кеткен мифтик түшүнүккө байланыштуу IV к. бери өткөрүлүп келе жаткан диндик майрамы).

ВО'ЗРАСТ ЗЕМЛИ' **жердин жашы** (дүйнө, аалам, жер кудай тарабынан 7,5 миң жыл мурда жаралган деген диндик легенда).

ВОЕ'ННО-МОНА'ШЕСКИЕ О'РДЕНЫ **согуштук монахтар ордендери** (Жакынкы Чыгыштагы мусулмандар өлкөлөрүн жана Европадагы кээ бир католик эмес өлкөлөрүн басып алуу максатында XII—XIII к. Батыш Европада монахтардан түзүлгөн рыцарлардын ордендери).

ВО'ЙНЫ РЕЛИГИО'ЗНЫЕ **дин согуштары** (динге жамынып, айрыкча феодализм доорунда батыш европалык феодалдардын XI—XIII к. чыгыш өлкөлөрүнө каршы уюштурулган крест көтөрүүчүлөрдүн жортуулдар сыяктуу согуштар).

ВОСКРЕСЕ'НЬЕ МЕ'РТВЫХ **өлгөндөрдүн кайрадан тирилүүсү** (христиандардын христостук кайра тирилүүсүнө байланыштырылган мифтик догматтарынын бири).

ВОСКРЕСЕ'НЬЕ [illegible]билик (христиандардын жумасына бир жолу жекшемби с[illegible] өткөрүлүүчү диндик мүнөздөгү майрамы).

ВОСПИТ[illegible]НИЕ АТЕИСТИ[illegible]КОЕ **атеисттик тарбия.**

ВСЕЛЕ[illegible] **[illegible], жер жүзү, дүйнө.**

ВСЕЛЕ[illegible]СКИЙ СОБО'Р **бүткүл ааламдык собор** (христиан динин-

661238

деги чиркөөлөрдүн жогорку дин кызматкерлер тарабынан, дүйнөлүк масштабда динге байланыштуу маселелерди чечүүгө карата өткөрүлүүчү съезддери).

ВСЕМИ'РНЫЙ СОВЕ'Т ЦЕ'РКВЕЙ **чиркөөлөрдүн бүткүл дүйнөлүк совети** (көпчүлүк протестант жана кээ бир православие чиркөөлөрүнүн жогорку башкаруучу уюму. Бул уюмдун борбору—Женева).

ВСЕМИ'РНЫЙ СОЮ'З СВОБОДОМЫ'СЛЯЩИХ **эркин ойлоочулардын бүткүл дүйнөлүк союзу** (бельгиялык жана голландиялык атеисттер тарабынан 1880-ж. Брюссельде негизделген уюму).

ВСЕ'НОЩНАЯ **кечки чокунуу** (православие чиркөөлөрүндө кээ бир диндик майрамдарга карата күн баткандан кийин өткөрүлүүчү чокунуу).

ВТОРОЗАКО'НИЕ **экинчи закон** (иудаизм жана христиан дининдегилердин биздин эрага чейинки VII к. таандык пайгамбар Моисейге арналган чыгармасы).

ВТОРО'Е ПРИШЕ'СТВИЕ **экинчи кайра келүү** (Христос экинчи жолу кайра жерге келип, «күнөлүүлөрдү жазалайт» имиш деген диний түшүнүк).

ВУЛКА'Н **вулкан** (байыркы италиялыктардын өрт кудайы).

Г

ГАДА'НИЕ **төлгө тартуу** (бал ачуу, төлгө салуу, алакан ачуу сыяктуу илимге, реалдык турмушка жат аракеттер менен болочок тагдырды, окуяны алдын ала билүүчү, диндик мүнөздөгү түшүнүк).

ГАЗАВА'Т **газават, казат** (мусулмандардын башка диндеги калктарга ислам динин таратуу максатында жүргүзгөн басып алуучулук согушу).

ГАЛА'ХА **закон** (еврейлердин үй-бүлөөчүлүк, граждандык турмушунда динге негизделип кабыл алынган закондор жыйнагы).

ГАЛЛИКАНИ'ЗМ **галликанизм** (XIII к. диндик саясий кыймылдын негизинде Франциянын католик чиркөөлөрү папанын бийлигинен бөлүнүп автономияга жетиши).

ГАЛО' **гало** (Күндүн же Айдын тегерете түшкөн нуру. Бул көрүнүштү диний адамдар «кудайдын желеги» деп түшүндүрүшкөн).

ГАСКА'ЛА **гаскала** (XVIII—XIX к. Германия, Польша жана Россиядагы буржуазиялык еврей интеллигенттеринин маданият, агартуу, тармактарын жолго коюу үчүн жүргүзгөн кыймылдары).

ГЕБ **геб** (байыркы гректердин диндик мүнөздө өткөрүлгөн майрамдарында 100 буканы курмандыкка чалуу ырым-жырымдары).

ГЕ'ЛИОС **гелиос** (байыркы гректердин Күн кудайы).

ГЕОЦЕНТРИ'ЗМ **геоцентризм** (Жер дүйнөнүн козголбос борбору имиш деген байыркы адамдардын илимге жат диндик мүнөздөгү ой жүгүртүүлөрү. XVI к. Коперниктин «Жер Күндүн айланасында айланат» — деген далилдөөсүнөн кийин бул диндик түшүнүк төгүнгө чыгарылды).

ГЕ'РА **гера** (Грек мифологиясындагы үй-бүлө жана нике кудайы).

ГЕРМЕ'С **гермес** (грек мифологиясындагы мал жана жайыт кудайы).

ГЕРОТЕИ'ЗМ **геротеизм** (байыркы гректердин баатырларды көтөрүүчү жана аны сактоочу кудайы).

ГЕФЕ'СТ **гефест** (байыркы грек мифологиясында оттун жана ага байланыштуу устачылыктын, кол өнөрчүлүктүн кудайы).

ГИЛОЗОИ'ЗМ **гилозоизм** (бардык материядан турган дүйнөнү жандуу, сезүүчү, ал гана эмес ойлоочу нерсе катарында эсептешкен жаңылыш философиялык окуу).

ГИМЕНЕ'Й **гименей** (байыркы Грецияда, кийинчерээк римдиктерге тараган никелешүүнүн кудайы).

ГНОМ **гном** (байыркы Германия жана батыш европалык мифологияда Жер астындагы кенчтерди кайтаруучу түрү суук эргежээл сыйкырчы).

ГНОСЕОЛОГИ'ЧЕСКИЕ КО'РНИ РЕЛИ'ГИИ **диндин гносеологиялык тамырлары.**

ГНО'СТИКИ **гностиктер** (биздин эранын I—II к. пайда болгон гностиктердин жолун жолдогон, б. а. диндик философиялык көз караштты жактаган христиандардын сектасы).

ГОВЕ'НЬЕ **говенье** (православие динине ишенгендердин пасканын алдында эт, сүт, малдын майын жебей турган ырым-жырымдары).

ГОЛГО'ФА **голгофа** (байыркы иерусалимдин тегерегиндеги дөбөчө. Бул жерде байыркы иудейлердин кылмышкерлерин жазалаган миф боюнча Христос ушул дөбөчөдө крестке кере тартылган деп айтылат).

ГОМИЛЕ'ТИКА **гомилетика** (чиркөөлүк кызматкерлерди чечендик искусствого үйрөтүү).

ГОР **гор** (байыркы египеттиктердин Күн кудайы, миф боюнча ал фараондорду колдогон, денеси кишиникиндей, башы бүркүттүкүндөй деп сүрөттөлгөн).

ГОСПИТАЛЬЕ'РЫ **госпиталдыктар** (католиктердин XII к. башында Палестинада негизделген согушчан монахтардан түзүлгөн орденинин мүчөлөрү).

ГОСУДА'РСТВО И ЦЕ'РКОВЬ **мамлекет жана чиркөө** (таптык антогонисттик коомдо чиркөөлөр жана анын ишмердүүлүгү мамлекетке жардам берүүчү менен эзилүүчү тапка болгон мамилесин күчөтүүчү катары роль ойнойт. М.: *Англияда, англикан чиркөөсү мамлекеттик уюм катары эсептелип, материалдык каражаттарды өкмөт төлөө менен өз кызыкчылыгында пайдаланышат. Биздин өлкөдө Октябрь революциясынан кийин чиркөө менен мамлекеттин ортосундагы мамилелер өзгөрүлүп, 1918-жылы 23-январдагы өкмөтүнүн декретине ылайык мектептер чиркөөдөн чиркөө мамлекеттен бөлүнгөн).*

ГРИГОРИА'НСКИЙ КАЛЕНДА'РЬ **Григорий календары** (1582-ж. папа Григорий XIII тарабынан мурдагы Юлиан календарынын ордуна киргизилген календарь).

ГРИГОРИА'НСКИЙ ХОРА'Л **григорий хоралы** (VI—VII к. түзүлгөн

католик чиркөөлөрүндө диндик ырларды аткарууда аны коштогон музыка).

ГРЕХ **күнөө.**

ГРЕХОПАДЕ'НИЕ **күнөөлүү болуу** (иудей жана христиан диндеринин түшүнүгүндө Адам менен Еванын бейиштин кудай тарабынан тыюу салынган алмасын жеп күнөөлүү болушу).

ГРУЗИ'НСКАЯ ЦЕ'РКОВЬ **грузин чиркөөсү** (IV к. пайда болгон православие чиркөөсүнүн бир тармагы. Алгачкы убакта грузин чиркөө Антиохий патриархынын карамагында болуп, кийинчерээк андан бөлүнүп чыккан).

ГУГЕНО'ТЫ **гугеноттор** (XVI—XVII к. Француз королдорунун чексиз бийлигине жана католик чиркөөлөрүнүн үстөмдүгүнө каршы күрөш жүргүзгөн диний агым).

ГУСИ'ТЫ **гусчулар** (XV к. Чехияда католизмге каршы жана улуттук боштондук кыймылын жактаган Ян Густун жолун жолдоочулар).

ГЯУ'Р **капыр** (мусулмандардан башка диндегилер).

Д

ДАВИ'Д **давид** (библия боюнча биздин эрага чейинки XI к. Израилдин экинчи падышасы. Ал байыркы еврейлердин биримдик мамлекетин түзүп Иерусалимди борбор катары негиздеген).

ДА'ГИБОГ **дагибог** (байыркы славяндардын Күн кудайы).

ДАЛА'Й-ЛА'МА **далай-лама** (Тибетте лама чиркөөсүнүн башкы титулу).

ДАНИИ'ЛА ПРОРО'КА КНИ'ГА **пайгамбар Даниилдин китеби** (пайгамбар Даниил тарабынан түзүлгөн 14 бөлүктөн турган библиянын бөлүкчөсү).

ДАОСИ'ЗМ **даосизм** (байыркы Кытайда кеңири тараган диндик мүнөздөгү философиялык окуу).

ДАР-АЛЬ-ИСЛАМ **дар аль-Ислам** (мусулмандар ээлеген территориядагы калк).

ДАРБИ'СТЫ **дарбичилер** (XVIII к. Англияда Джон Дарби тарабынан негизделип кийинчерээк Швейцарияда, Францияда, Германияда жана славян өлкөлөрүнө тараган диндик секта. Алар ар кандай диндик уюмдардын жана анын иерархиялык ролун жокко чыгарууга аракеттенишкен).

ДАРВИНИ'ЗМ **дарвинизм** (Ч. Дарвин тарабынан негизделген табигый тандалуу жолу менен айбандардын жана өсүмдүктөрдүн түрлөрүнүн чыгышы жана өөрчүшү жөнүндөгү окуу).

ДАРОХРАНИ'ТЕЛЬНИЦА **«сый» же «тартууну» сактагыч** (христиан дининдеги чиркөөлөрдө **«ыйык нерселерди же дарыларды» сактоочу** кутуча).

ДАЦА'Н **дацан** (ламаисттердин **храм монастры**).

ДВО'ЙСТВЕННОСТЬ И'СТИНЫ **эки ача чындык** (илим жана диндин негизги эрежелерин бирдей караган бирок бири-бирине көз карандысыз түшүнүк деп эсептеген орто кылымдагы окуу).

ДВУНАДЕСЯ'ТЫЕ ПРА'ЗДНИКИ **он экилик майрамдар** (православие диниңде пасха майрамынан тышкары он эки жолу өткөрүлүүчү диндик башка майрамдар).

ДЕВЯТИ'НЫ **тогуздук** (православие дини боюнча өлгөн адамга атап 9 күн өткөндөн кийин өткөрүлүүчү ырым-жырым).

ДЕИ'ЗМ **деизм** (ааламды, дүйнөнү жалгыз гана кудай жараткан деген окуу).

ДЕКА'Н **декан** (1. католик монастырларында — аббаттын жардамчысы; 2. католик жана англикан чиркөөлөрүндө — башкы поп).

ДЕКРЕТА'ЛИИ **декреттөө** (христиан чиркөөлөрүндө бул же тигил маселелерге карата кабыл алган чечимдер).

ДЕЛЬФИ'ЙСКИЙ ОРА'КУЛ **дельфиалык көзү ачык** (байыркы грек жана римдиктерде элдин суроолоруна кудайдын атынан жооп берүүчү жрец. Анын орду Дельфа шаарындагы Апполлон храмында болгон).

ДЕМЕ'ТРА **деметра** (1. байыркы гректердин «дыйканчылык» жана «өсүмдүк өстүрүүнүн» кудайы; 2. байыркы Грецияда Гомердин доорунда — эркин кол өнөрчүлөр, мастерлер, ырчылар ж. б.).

ДЕМОНИ'ЗМ **демонизм** (христиан дини боюнча айлана чөйрөнү жиншайтан курчап турат, алардан адамды чиркөө жана дин кызматкерлери гана куткарат деген диний көз караштагы окуу).

ДЕНА'РИИ СВ. ПЕТРА' **ыйык Петрдун денарлары** (жыл сайын католиктерден папага чогултулуп берилүүчү чыгым).

ДЕРВИ'Ш **дубана** (мусулман дини тараган өлкөлөрдө суфия ордендеринин мүчөлөрү).

ДЕСЯТИ'НА **ондук** (жалпы кирешенин ондон биринен турган жана дин кызматкерлерин жана чиркөөнү кармап туруу үчүн элден чогултуучу чыгым).

«ДЕЯ'НИЯ АПО'СТОЛОВ» **«апостолдун жоруктары»** (Христос асманга кеткенден кийин анын шакирттеринин ишин баяндаган «жаңы осуяттын» бешинчи китеби).

ДЖАГГЕРНА'УТ **джаггернаут** (индуизм дининде «Вишну-Кришнанын» аты).

ДЖАДИДИ'ЗМ **джадидизм** (XIX к. аяк ченинде татарлардын арасында таралган диний-реформатордук агым. Ислам дининдеги башка элдерге таасирин тийгизип, буржуазиянын кызыкчылыгын көздөгөн жана панисламизмдин, пантюркизмдин идеологиясын колдогон реакциячыл агым болгон).

ДЖАЙНИ'ЗМ **джайнизм** (биздин эрага чейинки VI к. Индияда пайда болгон байыркы диндердин бири).

ДЖА'ТАКИ **джатаки** (буддизм дининдеги адабий китепче).

ДЖАХИЛИ'ЙЯ **джахилийя** (ислам динине чейинки доор, мезгил).

ДЖИХА'Д **джихад** (ар бир мусулман катышууга милдеттүү «ыйык согуш»).

ДЗИ'ММУ-ТЭ'ННО **Дзиму-Тэнно** («асмандын башкаруучусу». Япониянын биринчи императору кудай тарабынан жаралган—деген, мифтик түшүндүрүүлөр).

ДЗИ'НДЗЯ **дзиндзя** (диндик ырым-жырымдар өткөрүүлүүчү чоң храмдар).

ДЗЕН **дзен** (махаянист-буддизмдердин көрүнүктүү секталарынын бири. Бул секта VII—VIII к. Кытайга андан Кореяга жана ал аркылуу Японияга тараган).

ДИА'КОН **диакон** (православие, католик, англикан жана протестант чиркөөлөрүндө дин кызматынын эң төмөнкү (үчүнчү) баскычын ээлеп турган кызматкер).

ДИАЛЕКТИ'ЧЕСКАЯ ТЕОЛО'ГИЯ **диалектикалык теология** (азыркы протестант дининдегилер үчүн ачылган диндик мектеп).

ДИА'НА **диана** (байыркы италиялыктардын мифинде төрөттүн, оттун, кийинчерээк аңчылыктын да кудайы).

ДИАСПО'РА **диаспора** (байыркы еврейлердин Палестинадан тышкары жерден орун алууга жүргүзгөн аракеттери).

ДИДАХЕ' **дидахе** (алгачкы христиандардын «жаңы осуяттардын» жыйнагына кирбей калган диндик мүнөздөгү чыгармасы. Бул чыгарма 1873-ж. Константинопольдон табылган).

ДИОНИ'С **дионис** (байыркы гректерде жүзүм өстүрүүчүлүктүн жана вино жасоочулуктун кудайы).

ДИОЦЕ'З **диоцез** (католик жана протестант чиркөөлөрүнүн тармагындагы территориялык-административдик округ, бөлүк).

ДИССЕ'НТЕРЫ НОНКОНФОРМИ'СТЫ **диссентерлер нонконформисттер** (XVII—XVIII к. Англиядагы англикан чиркөөлөрүнөн бөлүнүп кеткен жана куугунтукка алынып келген секталардын бири).

ДИССИДЕ'НТЫ **диссиденттер** (Англия, Франция ж. б. өлкөлөрдө официалдуу динге ишенбегендер жана анын закондоруна баш ийбеген адам).

ДИТЕИ'ЗМ **дитеизм** (эки кудайга ишенүүчүлүк).

ДИЯКОНИК **дияконик** (алтардык түштүк жак капшыты. Ал жерде чиркөөнүн буюмдары сакталат).

ДИЯКОНИ'СЫ **диаконисчилер** (христиан дини таралган өлкөлөрдөгү храмдарда диний ырым-жырымдарды өткөрүү учурларында аларга көз салып, оорулуу адамдарга жардам беришкен 40 тан ашкан жесир же күйөөгө чыкпаган аялдар).

ДО'ГМАТЫ РЕЛИГИО'ЗНЫЕ **диний догматтар** (динге ишенген адамдар тарабынан эч өзгөрүүсүз кабыл алынуусу талап кылынган диндик түшүнүк. Догмат боюнча ар кандай диндик ырым-жырымдар, шарияттын талаптары милдеттүү түрдө аткарылуу менен аны сынга алууга эч кимдин акысы жок. Бул эрежени бузгандар чиркөө тарабынан еретик катары куугунтукталган).

ДОГМАТИ'ЗМ **догматизм** (диний тиги же бул түшүнүккө догма катары кыйшаюусуз ишенүүчүлүк-диндин негизги методологиялык негиздеринин бири).

ДОГМА'ТЫ ХРИСТИА'НСКИЕ **христиандык догматтар** (христиан дининин диндик негизги жоболору).

ДОДО'НА **додона** (байыркы гректердин алдын ала болуучу окуяларды айтып берүүчү «көзү ачык» жрецтердин туруучу жайы).

ДОМ АТЕИ'СТА **атеисттер үйү** (партиянын XX съездинен кийин, калктын арасына атеисттик пропаганданы жайылтуу максатында уюштурулган ыктыярдуу коомдук уюм).

ДОМИНИКА'НЦЫ **доминикчилер** (ар кандай еретиктерге каршы күрөшкөн кайырчы монахтардын ордени).

ДОМОВО'Й **албарсты; үйчүлүк** (1. диндик ишенүүчүлөрдүн түшүнүгү боюнча ар бир үйдө болуучу жин; 2. байыркы славяндардын үй-бүлөөчүлүк тирчилигин жүргүзүүчү кудайы).

ДОМОСТРО'Й **домострой** (православие дининин догмаларын турмуш тиричилигинде жана нравада кыйшаюусуз сакталышын пропагандалаган диний китеп).

ДОНАТИ'СТЫ **донатистер** (IV к. пайда болгон алгачкы христиан чиркөөлөрүнүн сектасы, агымы. Христиан дининин догматтарын бузуучуларга каршы күрөш жүргүзгөн).

ДОРЕЛИГИО'ЗНАЯ ЭПО'ХА **дин пайда болгонго чейинки доор** (азыркы илимий далилдөөлөр боюнча адам коому мындан 1 млн. жыл мурда пайда болгон болсо, диндин пайда болгонуна 100 миң жыл гана болду).

ДРЕВНЕГЕРМА'НСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **байыркы герман дини** (алгачкы коомдук түзүлүш доорундагы герман калктарынын диндик көз караштарынын системасы. М.: *анимизм, көп кудайга ишенүүчүлүк).*

ДРЕВНЕГРЕ'ЧЕСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **байыркы грек дини** (байыркы грек калктарынын диндик көз караштарынын системасы. Алар кудайды адамга окшоштуруп (антропоморфизм системасын колдошкон). Алардын негизги кудайы «жер—эне» болуп, анын калдыктары энелик доор жана дыйканчылык чарбасына байланышкандыгын көрсөтөт).

ДРЕВНЕЕГИ'ПЕТСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **байыркы египет дини** (байыркы урууучулук коомунун мезгилинде байыркы египеттиктердин диндик көз караштарынын системасы: алар көбүнчө жаратылышка сыйынышып, тотемизм үстөмдүк кылган. Алардын түшүнүгү боюнча ар бир кишинин сактагыч «периштеси» болуп, өлгөндөн кийин кишинин денеси канча жакшы сакталса, ошончолук ага периште ыраазы болот деп болжолдошкон).

ДРЕВНЕКИТА'ЙСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **байыркы кытай дини** (биздин эрага чейинки II—I миң жылдардыктарда кул ээлөөчүлүк мезгилинде

(Хуанхэ, Янцзы дарыяларынын боюнда отурукташкан калктардын диндик көз караштарынын системасы).

ДРЕВНЕРИ'МСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **байыркы рим дини** (кул ээлөөчүлүк коомунун негизинде уруучулук түзүлүштүн калдыктарын өз ичине алган мифологияга негизделген диндик көз караштын системалары. Негизги чарбачылыгы дыйканчылык болгондуктан диндик ырым-жырымдар да дыйканчылыкка байланышкан).

ДРЕВНЕСЛАВЯ'НСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **байыркы славян дини** (христиан динин кабыл алганга чейинки диндик көз караштарынын системасы. М.: *сыйкырчылыкка, ата-бабалардын арбагына ишенүү* ж. б.).

ДРЕ'ВНИЕ АПО'СТОЛЫ **байыркы апостолдор** (1. христиандардын Россияда XIX к. 1-жарымында пайда болгон сектасы; 2. Иса пайгамбардын 12 шакиртинин, анын окуусун таратуучулардын бири же кандайдыр бир окуунун, идеянын абдан катуу жактоочулары).

ДРЕ'ВНИЕ ХРИСТИ'АНЕ **байыркы христиандар** (өзүнө евангелисттердин лютерандардын окууларын камтыган христиан дининин сектасы).

ДРУ'ЗЫ **друздар** (мусулман дининдегилердин шиит сектасын жактоочу исмаилиттердин бир тармагы).

ДУХОБО'РЫ **духоборлор** (XVII к. аягында Россияда пайда болгон жана православие чиркөөсүнүн догмаларын колдобогон диндик секта).

ДУ'ХОВ ДЕНЬ **жанга (духка) арналган күн** (христиан дининде касиеттүү троицанын үчүнчү өзгөчөлүгү—ыйык рухка арналып троицанын экинчи күнү өтүлүүчү майрамы).

ДУХОВЕ'НСТВО **дин кызматкерлери** (коомдун таптарга бөлүнүшү менен бирге пайда да болгон, өздөрүн кудай менен адамдардын арасындагы арачылар деп эсептешкен жана диний ар түрдүү ырым-жырымдарды аткаруучулар).

ДУХО'ВНЫЕ ХРИСТИА'НЕ **рух христиандары** (христиан дининдеги дин кызматчыларынын арачылыгын тангап жана ар бир адам диние берилип тобо кылса ыйык рухтун анын өзүнө келип орношооруна ишенген секта).

ДУША' **жан**

ДХА'РМА **дхарма** (брахманизм жана индуизм диндеринде адамдардын үй-бүлөдө, коомчулукта, иштеген чөйрөсүндө, касталык тиешелүүчүлүгүнө жараша аткарууга тийиш болгон закондордун жыйнагы).

ДЫ'РНИКИ **тешикчилдер** (эски ырым-жырымды колдонгон христиан дининдеги өзүнчө агым. Алар иконго сыйынышпастан үйдүн учурмасындагы тешиктер аркылуу асманга сыйынышат).

Е

ЕВА'НГЕЛИЕ **евангелие** (инжил) **«кабар»** (Христостун шакирттери апостолдор Матвей, Иоан жана анын улантуучулары Марк жана Лука тарабынан жазылган диний китеп).

ЕВАНГЕЛИЗА'ЦИЯ **евангелизация** (*к.* **миссионерство**).

ЕВАНГЕЛИ'СТЫ **евангелиечилер** (христиан дининде евангелиелердин мифтик авторлору — Матфей, Марк, Лука, Иоанн).

ЕВА'НГЕЛИЕ БАЗИЛИ'ДА (Василида) **Базилиддин (Василиддин евангелиеси** (Александрияда 133-ж. философ-гностик Базилид тарабынан түзүлгөн Луканын евангелиесине жакын диндик-философиялык чыгарма).

ЕВА'ГЕЛИЕ ЕВРЕ'ЕВ **еврейлердин евангелиеси** (Матвей тарабынан жазылган деп болжолдогон еврей тилинде жазылган чыгарма. Анда «кудай» деп түшүндүрүлбөстөн, жөнөпкөй эле кишн болгон деген миф бар).

ЕВА'НГЕЛИЕ ОТ ЕГИПТЯ'Н **египеттиктерден калган евангелие** (евангелие канондоштурулганга чейин жазылган гностикалык көз караштагы диний чыгарма).

ЕВА'НГЕЛИЕ ОТ ИОА'ННА **Иоанндан калган евангелие** (канондоштурулган евангелиенин 140-ж. жазылып, кийинчерээк бөлөк авторлор тарабынан толукталган варианты).

ЕВА'НГЕЛИЕ ОТ ЛУКИ' **Лукадан калган евангелие** (Феофилдин өмүр баянынан баштап христиан дининин таралыш доорунун алгачкы убактарын ж. б. мүнөздөгөн китеп).

ЕВА'НГЕЛИЕ ОТ МА'РКА **Марктан калган евангелие** (канондоштурулган евангелиелердин эң алгачкысы).

ЕВА'НГЕЛИЕ МАРКИО'НА **Маркиондун евангелиеси** (II к. жазылган, негизинен Луканын евангелиесине окшош чыгарма).

ЕВА'НГЕЛИЕ ОТ МАТФЕ'Я **Матфейден калган евангелие** (канондоштурулган төрт евангелиенин бири).

ЕВА'НГЕЛИЕ ПЕТРА' **Петрдун евангелиеси** (эң байыркы евангелиелердин арамей тилиндеги котормосунун грекче кайра иштелип чыккан түрү).

ЕВА'НГЕЛЬСКИЕ СВОБО'ДНЫЕ ХРИСТИА'НЕ **евангелиелик эркин христиандар** (XIX к. 30—40-ж. евангелиелик христиандар менен баптистердин биригүүсүнүн натыйжасында бөлүнүп чыккан христиандык секта).

ЕВА'НГЕЛЬСКИЕ ХРИСТИА'НЕ **евангелиелик христиандар** (Россияда XIX к. 70-ж. пайда болгон диндик секта).

ЕВА'НГЕЛЬСКИЕ ХРИСТИА'НЕ-БАПТИСТЫ (ЕХБ) **евангелие христиан-баптисттер (ЕХБ)** (мурдагы «баптисттер союзу» менен евангелдик христиан секталарынын биригишинен 1964-45-ж. келип чыккан, борбордошкон уюму бар союз. Башында Бүткүл Союздук Совет турат; республика, край жана областтарда анын бөлүмдөрүн пресвитерлер башкарып жергиликтүү секталарга контролдук жүргүзүшөт өз алдынча басма органы да бар).

ЕВРОПЕ'ЙСКОЕ ЕВА'НГЕЛЬСКОЕ ДВИЖЕ'НИЕ **европалык евангелиелик кыймыл** (Европада саясий көз карашы боюнча коммунисттерге, советтик түзүлүшкө каршы 1948-ж. пайда болгон евангелиелик секталардын бирикмеси).

ЕВХАРИСТИ'ЧЕСКИЕ КОНГРЕ'ССЫ **евхаристтик конгресстер** (католиктердин 1881-ж. тартып системалуу өткөрүлүп келген эл аралык улуттук съезди).

ЕГИПЕ'ТСКИЕ КА'ЗНИ **египет кыйноолору** (библиялык миф боюнча колго түшкөн еврейлерди коё бербегендиги үчүн байыркы египеттиктердин тарткан 10 түрдүү кыйноо тартышы).

ЕДИНОВЕ'РИЕ **бир динге ишенүүчүлүк** (XVIII к. аягында эски ырым-жырымды колдоочулар менен православие динин канондорун бириктирүүгө аракеттенген диндик агым).

ЕДИНОВЕ'РЦЫ **бир динге ишенүүчүлөр**

ЕЗИ'ДЫ **езиддер** (христиан, иудаизм жана ислам диндеринин айрым жоболорун өз ичине алган, тар чөйрөдөгү диндик секта).

ЕККЛЕСИА'СТА КНИ'ГА **екклесиасттын китеби** (инжилге тиешелүү жазылган китеп. Аны Соломон падыша жазган имиш дешет).

ЕКТЕ'НЬЯ **ектенья** (христиандардын кудайдан оорудан, кургакчылыктан ж. б. кутултууну сурап массалык түрдө чокунуп, сыйынуусу).

ЕЛЕОСВЯЩЕ'НИЕ **елеосвящение** (ооруп жаткан адамды айыктыруу максатында же өлүүчү адамды күнөөлөрүнөн кутултуу үчүн, чиркөө кызматкерлери тарабынан дем салуу, чайырларды денелерине сүйкөө сыяктуу ырым-жырымдар).

Е'НОХА КНИ'ГА **Енохтун китеби** (иудаизм динининдегилердин диний китептеринин бири).

ЕНО'ХОВЦЫ **енохчулар** (Россияда 1885-ж. православие дининен бөлүнүп чыккан христиандык секта).

ЕПА'РХИЯ **епархия** (епископ (архиерей) башында турган чиркөөлүк-административдик округ).

ЕПИ'СКОП **епископ** (христиан (архиерей)—христиан чиркөөсүндө диндик жогорку кызмат наамы).

ЕПИСКОПА'ЛЬНАЯ ЦЕ'РКОВЬ **епископ чиркөөсү** (АКШдагы англикан чиркөөсү).

ЕПИТИМЬЯ **епитимья** (православие жана католик дининде күнөөдөн арылуу үчүн чиркөөнүн көрсөтүүсү боюнча узак убакытка чейин чокунуу «ыйык жерлерге» (мазарларга) барып зыярат кылуу).

Е'РЕСЬ **ересь** (официалдуу диндин догмаларына каршы агым, көз караштар).

ЕССЕ'И **ессеи** (биздин эрага чейинки II к. жана биздин эранын I к. пайда болгон, кул ээлөөчүлүк коомунун жеке менчик системасына каршы иудей дининин сектасы).

ЕШИБО'Т **ешибот** (раввиндерди даярдоочу иудей мектеби).

Ж

ЖЕ'РТВЕННИК **курмандык чалынуучу жай** (хрестиан динине чейинки мезгилдерде «кудайга» жалынып, курмандык чалынуучу атайын орун).

ЖЕРТВОПРИНОШЕ'НИЕ **курмандык чалуу** (алгачкы общиналык коомдун түзүлүш мезгилинде өлгөндөрдүн арбагына атап өткөрүлүүчү байыркы диндик ырым-жырым).

ЖИЗНЬ **өмүр**

«ЖИТИ'Я СВЯТЫ'Х» **ыйыктуулардын өмүрү** (чиркөө тарабынан ыйык деп жарыяланган князь, аскет, өзүн-өзү кыйнаган адамдардын өмүрү баяндалган китептер, чыгармалар).

ЖРЕЦ **жрец** (байыркы диндерде жана иудей бутпарас дининдеги курман чалуучу киши; курмандык чалуучу, диндик ырым-жырымдарды өткөрүүчү алгачкы культтардын кызматкери).

ЖРЕ'ЧЕСКИЙ КО'ДЕКС **жрецтик кодекс** (XIX к. айрым окумуштуулар тарабынан библиянын кээ бир кодекстерин изилдегенден кийин коюлган атоо).

ЖРЕ'ЧЕСТВО **жрецтер**

З

ЗАВЕ'Т **осуят** (кудайдан кийинки пайгамбарга калтырылган осуяттары: м.: *инжил жана жаңы осуят* ж. б.).

ЗАВО'ЛЖСКИЕ СТА'РЦЫ **заволжиелик карылар** (XV к. аягы, XVI к. башында Россияда пайда болгон саясий-диндик мүнөздөгү агым).

ЗА'ГОВОР **дуба, арбоо, дарым** (динге ишенгендердин мифтик ооруга, душманга ж. б. каршы түшүнүктөн келип чыккан ырым-жырымдары).

ЗАГРО'БНАЯ ЖИЗНЬ **акырет** (өлгөндөн кийин адамдын тиги дүйнөдө да өмүрү уланат деген түшүнүк).

ЗАКА'Т **зекет** (ислам дини тараган өлкөлөрдө «курандын көрсөтүүсү» боюнча шариаттын негизинде жыйналуучу чыгым).

ЗАКО'Н БО'ЖИЙ **кудайдын закону** (мектеп чиркөөдөн ажыратылбаган өлкөлөрдө башталгыч жана орто мектептерде сөзсүз өтүлүүчү дин сабагы).

ЗАКО'НЫ ОБЩЕ'СТВЕННОГО РАЗВИ'ТИЯ **коомдун өнүгүшү жөнүндөгү закондор**

ЗАКО'НЫ ПРИРО'ДЫ **жаратылыш закондору**

ЗА'ПОВЕДИ **милдеттүү осуяттар** (иудей жана хрестиан дининде инжилден жана жаңы осуяттан тандалып алынган милдеттүү осуяттар).

ЗЕЛО'ТЫ **зелоттор** (I к. Римдиктерге каршы иудей согуштарын (66—70 ж.) уюштурган диндик мүнөздөгү партия).

ЗЕЙДИ'ТЫ **зейдиттер** (VIII к. Имам-Зейд тарабынан негизделген мусулмандардын Шиит сектасы тараптагылар).

ЗЕ'МЗЕМ **земзем** (Мекенин кааба мечитинин короосундагы туздуу суу чыгуучу кудук. Мусулман дининин кызматкерлерди ал сууну «ыйык»—деп эсептешип, оорудан айыгуу ж. б. ырым-жырымдарга колдонушкан).

ЗЕМЛЕДЕ'ЛЬЧЕСКИЕ КУ'ЛЬТЫ **дыйканчылык культтары** (дыйканчылыкка байланыштуу байыркы доорлордо пайда болгон диний түшүнүктөр).

ЗИКР **зикир** (мусулман дининде дубаналардын, дербиштердин ар түрдүү кыймыл-аракет аркылуу зикир чалып аткарылуучу диний ырым-жырымдары).

ЗНА'ХАРСТВО **табыпкерчилик** (ооруган адамдары айыктырууда өтө жөнөкөй, илимге негизделбеген, көбүнчө диний түшүнүктөрдүн негизинде жүргүзүлүүчү дарыгерчилик).

ЗООЛА'ТРИЯ **зоолатрия** (диндик мүнөздө айбанаттарга сыйынуу; тотемизмдин калдыктарынын бири).

ЗООМОРФИ'ЗМ **зооморфизм** (диндик культтарды айбанаттар түрүндө сүрөттөгөн, тотемизм калдыктарына байланыштуу түшүнүктөр).

ЗОРОАСТРИ'ЗМ **зороастризм** (Иран, Орто Азия, Азербайжанда жашаган байыркы калктардын отко табынуу дини).

И

ИА'КОВА АПО'СТОЛА ПОСЛА'НИЕ **Иаков апостолдун осуяты** (жаңы осуяттардын» II к. орто ченинде жазылган осуяттарынын бири).

И'БЛИС **иблис** (мусулман дининде азгырма шайтан).

ИВА'НОВ ДЕНЬ **Ивандын күнү** (славян ж. б. Европа калктарынын дыйканчылыкка байланыштуу диндик майрамы. Бул майрам 7-июлда (эски календарь боюнча 24-июнда өткөрүлгөн).

ИГУ'МЕН **игумен** (монастрдын башкаруучусу).

ИДЕАЛИ'ЗМ **идеализм** (дүйнөдөгү нерселердин, көрүнүштөрдүн негизинде идея, дух жатат жана алар алгачкы, материя болсо экинчи — деп эсептеген илимге каршы философиялык агым).

И'ДОЛ **идол** (канаттуулар же айбанаттар түрүндө жасалган кудайдын кебетеси).

ИЕ'ГО'ВА' **Иегова** (иудаизм дининде эң башкы кудайдын аты).

ИЕГОВИ'СТЫ **иеговачылар** (Иеговага сыйынуучу христиандык секта).

ИЕЗЕКИИ'ЛЯ ПРОРО'КА КНИ'ГА **пайгамбар Иезекиилдин китеби** (библиянын көлөмү жана мааниси боюнча үчүнчү орунда турган китеби).

ИЕЗИ'ДЫ **иезиддер** (зороастризм дини боюнча периштелер).

ИЕЗУИ'ТЫ **иезуиттер** (1534-ж. католиктердин испандык дин кызматкери Игнатий Лойолой тарабынан негизделип, «Иисустун коому» деп аталган монахтардын реакциячыл ордени).

ИЕРА'РХИЯ **иерархия** (христиан чиркөөсүндө ыйыктуулуктун үч баскычынын жалпы атоосу).

ИЕРЕ'Й **иерей** *к.* **жрец.**

ИЕРЕМИ'И ПОСЛА'НИЕ **Иеремийдин осуяты** (биздин эрага чейинки VIII к. таандык пайгамбар Иеремий тарабынан жазылган деп эсептелген дин китеби).

ИЕРИХО'Н **Иерихон** (библияда аталган. Палестинанын эң байыркы шаарларынын бири).

ИЕРУСАЛИ'М **Иерусалим** (иудей, христиан- жана мусулмандардын «ыйык борбору» деп эсептелген Палестинадагы шаар).

ИЗРА'ИЛЬСКОЕ ЦА'РСТВО **израиль падышачылыгы** (биздин эрага чейинки 935 ж. Түндүк Палестинада негизделген кул ээлөөчү мамлекет).

ИЗУВЕ'РСКИЕ СЕ'КТЫ **ырайымсыз секталар** (диний фанатизмге негизделген ырайымсыз, катаал секталар: пятидесятниктер, иннокентийчилер, мурашковчулар ж. б.).

ИИСУ'СА НАВИ'НА КНИ'ГА **Иисус Навиндин китеби** (библиянын еврейлердин Палестинаны басып алып, анын жерин бөлүштүргөнүн баяндаган алтынчы бөлүгү).

ИКО'НА **икона** (христиандардын чокунуп, сыйынып табынуу үчүн жасалган Христостун, ыйыктардын ж. б. сүрөтү тартылган элеси).

ИКОНОБО'РЧЕСТВО **ага каршы күрөшүүчүлүк** (иконага сыйынуучулукка каршы ересь).

ИКОНОСТА'С **иконостас** (православие храмдарында икондор жайгаштырылуучу атайын дубал).

ИЛЛЮМИНА'ТЫ **иллюминаттар** (1776-ж. Баварияда түзүлгөн диндик мүнөздөгү жашыруун уюм).

ИЛЬИ'Н ДЕНЬ **Ильиндин күнү** (православие дининде чагылгандын кудайы Ильяга аталып өткөрүлүүчү майрам).

ИЛЬИ'НЦЫ **ильинчилер** (XIX к. орто ченинде артиллериянын капитаны Н. С. Ильин тарабынан Уралда уюштурулган майда буржуазиячыл диндик секта).

ИМА'М **имам** (1. намаз мезгилинде алдыда туруучу; 2. мусулмандардын диний жетекчилери; 3. сунниттердин ар бир төрт агымынын негиздөөчүсү; 4. шииттердин башкы диний жетекчиси; 5. кээ бир мусулман теократтык мамлекеттердин диний жана административдик-граждандык бийликтерин жеке башкаруучулары; Оман имаматынын Халифи ж. б.).

ИМЕНИ'НЫ (день ангела) **периштенин күнү** (ыйык деп аталган пайгамбарлардын туулган күнүнө карата өткөрүлүүчү диндик майрамдар алардын аты коюлган адамдар үчүн да майрам).

ИНВЕСТИТУ'РА **инвеститура** (орто кылымда католик чиркөөлөрүндөгү епископ, аббат ж. б. у. с. чиркөө кызматкерлерин кызматка бекитүүдө, аларга атайы жасалгаланган диндик мүнөздө кийим, шакек ж. б. кийгизүү ырым-жырымдары).

И'НДЕКС ЗАПРЕЩЕ'ННЫХ КНИГ **тыюу салынган китептердин тизмеси** (католик чиркөөлөрү тарабынан тыюу салынган китеп, журналдардын тизмеси. Тизме 1559-ж. биринчи жолу түзүлүп ага динге каршы багыттагы тарыхый, философиялык табият таануу илимдерине гана эмес, тиешелүү жана айрым көркөм адабий китептерге да тыюу салынган. М.: *Бальзак, Гейне, Франс, Сартр ж. б. чыгармалары*).

ИНДУИ'ЗМ **индуизм** (азыркы Индия калктарынын көпчүлүк бөлүгүнө тараган ар түрдүү диндердин (анимизм, тотемизм, фетишизм ж. б.) чогундусунан келип чыккан диндик көз караштардын системасы).

ИНДУЛЬГЕ'НЦИЯ **индульгенция** («күнөөнүн кечирилгендиги» тууралуу Рим папасынын атынан сатыла турган грамота; бул чиркөөнүн таасирин чыңдоо жана динге ишенүүчүлөрдөн акча өндүрүп алуу үчүн иштелген алдоонун бир түрү).

ИНИЦИА'ЦИЯ **инициация** (эр жеткендикти атайын белгилөө ырым-жырымдары).

ИНКВИЗИ'ЦИЯ **инквизиция** (XIII к. еретиктер менен күрөшүү максатында түзүлгөн полициялык сот мекемеси; инквизиция чиркөөнүн душмандарын мыкачылык менен жазалаган).

ИНКВИЗИ'ЦИЯ В РОССИ'И **Россиядагы инквизиция** (Россияда падышачылык бийлик тарабынан колдоого алынып, чиркөө кызматкерлери тарабынан ерестерге каршы жүргүзүлгөн күрөштүн бир фомасы).

ИННОКЕ'НТЬЕВЦЫ **иннокентийчилер** (1908-ж. монах Иннокений тарабынан негизделген православие дининдеги секта).

ИНТЕРДИ'КТ **интердикт** (католик чиркөөлөрү тарабынан биротоло же убактылуу айрым областтарга, шаар-кыштактарга диндик майрамдарды, ырым-жырымдарды, же чокунууга тыюу салуучу чечим).

И'НФУЛА **инфула** (католик эпископторунун чокунуу учурунда кийүүчү баш кийими).

ИОАННИ'ТЫ **иоанчылар** (XIX к. аягында пайда болгон православие дининдеги монархиячыл секта).

ИО'М-КИПУ'Р **Иом-кипур** (иудей дининдегилердин байыркы убактардан калган ар кандай «күнөөлөрдөн» тазалануу үчүн өткөргөн диндик мүнөздөгү майрамы).

ИО'НЫ КНИ'ГА **Иона китеби** (библиянын «он эки кичүү пайгамбарлар» деп аталган бөлүгү).

ИОРДА'Н **Иордан** (Палестинадагы дарыя, библиядагы легенда боюнча анда Христос чокундурулган имиш).

ИОСИФЛЯ'НЕ **иосифляндар** (1. XV—XVI к. Россиядагы улуу княздык бийликтин борбордошкон мамлекетин бекемдөө күрөшүн колдогон чиркөөлүк-саясий агым; 2. 1927—28-ж. ленинграддык митрополит Иосифтин тегерегине топтолгон Совет бийлигине каршы контрреволюциячыл-монархисттик элементтерден түзүлгөн топ).

ИПЦ **ипц** (истинно-православная церковь — чыныгы православиелик чиркөө).

ИРРАЦИОНАЛИ'ЗМ **иррационализм** (коомдун жана жаратылыштын өсүшүнүн объективдүү закон ченемдүүлүгүн танган идеалисттик диний көз караштын бир тармагы).

ИСА'ИИ ПРОРО'КА КНИ'ГА **Исай пайгамбардын китеби** (библиянын «пайгамбар» китеби же 66 главасы).

ИСИ'ДА **Исида** (байыркы египеттиктердин адамды жандандыруучу «эне кудайы»).

ИСКУПЛЕ'НИЕ **кечирилиш** (1. диндик түшүнүк боюнча адамдар «кудайдын алдында» акарат кылгандыктары үчүн, кутулуш үчүн садага

чаап, битир берүү сыяктуу аракеттер кылса күнөөлөрү кечирилет; 2. диний түшүнүк боюнча Иисус Христостун кыйналып өлтүрүлүшү жана кайрадан тирилиши адамзатты кудайдын каарынан куткарган—деген мифтик түшүнүк).

ИСЛА'М **ислам** (Аравияда VII к. б. а. алгачкы общиналык коомдук түзүлүштөн таптык коомго өтүү процессинде жана анын негизинде феодалдык-теократтык мамлекеттердин бири болгон араб халифатынын түзүлө баштаган кезинде пайда болгон дүйнөлүк диндердин бири).

ИСМАИЛИ'ТЫ **исмаилчилер** (өзүн жетинчи акыркы пайгамбар деп жарыялаган Исмаил тарабынан негизделип Жакынкы жана Орто Чыгыш өлкөлөрүнө VIII к. тараган мусулмандардын шиит тармагына таандык секта).

«ИСПОВЕ'ДАНИЕ ВЕ'РЫ» **«динге тобо кылуу»** (1960-ж. Шотландиянын парламенти кабыл алган закон. Бул закон боюнча кальвинизм мамлекеттик дин катары таанылган).

И'СПОВЕДЬ **тобо кылуу** (христиан дининдегилер өзүнүн «күнөөсүнөн» кутулуу үчүн чиркөө кызматкерлерине бардык болгон окуя же көрүнүштөрдү айтып берүү аркылуу «күнөөдөн арылуу»).

И'СТИННО-ПРАВОСЛА'ВНАЯ ЦЕ'РКОВЬ **чыныгы православиелик чиркөө** (1920-ж. пайда болгон контрреволюциячыл чиркөөлүк топтордон бириккен уюм).

И'СТИННО-ПРАВОСЛА'ВНЫЕ ХРИСТИА'НЕ **чынчыл православиелик христиандар** (1930-ж. башында пайда болгон реакциячыл кулак-монархисттерден түзүлгөн диндик мүнөздөгү топ).

И'СТИННО-ПРАВОСЛА'ВНЫЕ ХРИСТИА'НЕ СТРА'НСТВУЮЩИЕ **чынчыл православиелик христиандар** (XVIII к. II жарымында пайда болгон чиркөөлүк бөлүнүүлөрдөн келип чыккан секта).

ИСТА'ХРА **истахра** (мусулман growth дининде бир нерсени баштаарда сыйынуу адаты).

ИСТОРИ'ЧЕСКАЯ ШКО'ЛА **тарыхый мектеп** (XIX к. аягы, XX к. башында Иисус Христостун тарыхын изилдөө максатын көздөгөн диндик историографиядагы агым).

ИУДАИ'ЗМ **иудаизм** (биздин эрага чейинки I миң жылдыкта байыркы еврей урууларында пайда болгон, еврейлерди «кудай сүйгөн эл» катары пропагандалаган диндик көз караштардын системасы).

ИУДЕ'ЙСКАЯ ВОЙНА' **иудей согушу** (биздин эрага чейинки 66—73-ж. чыккан, иудей дининдеги дыйкандар менен кол өнөрчүлөрдүн, римдиктерге жана жергиликтүү аристократтар менен жрецтерге каршы жүргүзгөн көтөрүлүшү).

ИУДЕ'ЙСКОЕ ЦА'РСТВО **Иудей падышачылыгы** (биздин эрага чейинки 935-ж. Түштүк Палестинада орногон алгачкы кул ээлөөчүлүк мамлекети).

ИУДЕ'ЙСТВУЮЩИЕ **иудейчилер** (христиан дини менен иудаизм динин бириктирүүгө аракет кылгандар).

ИУДИ'ФИ КНИ'ГА **Иудифтин китеби** (библиянын мифтик формада жазылган бир бөлүкчөсү).

ИША'Н **эшен** (мистикалык дубаналар орденине тиешелүү мусулман общинасынын башчысы).

ИШТА'Р **иштар** (ассириялыктардын сүйүү жана тукумдоо кудайы).

К

ҚА **ка** (байыркы египеттиктердин диний түшүнүгү боюнча ар бир кишинин колдоочу периште).

ҚАА'БА **кааба** (Мекедеги ыйык мечит жана андагы кара таш).

ҚАББА'ЛИСТИКА **каббалистика** (орто кылымдагы иудаизм, христиан жана ислам дининдеги кээ бир фанатиктерге таралган диндик мистикалык окуу).

ҚАГА'Л **кагал** (XIII к. XIX к. чейинки еврейлердин жана кээ бир Чыгыш Европа өлкөлөрүндө колдонулуп келген диндик башкаруу системасы).

ҚАДАРИ'ТЫ **кадарчылар** (VII к. аягы, VIII к. башында пайда болгон мусулман дининдегилерден чыккан агым).

ҚА'ДА **када** (орозо кармабай калган күндөрдү толтуруу үчүн кошумча орозо тутуу күндөрү).

ҚА'ДИ **казы** (үй-бүлөчүлүк, диндик жана кээ бир граждандык укук маселелерин шарияттын же салттын негизинде чечүүчү мусулман соту).

ҚАЛА'М **калам** (1. мусулман growth диниnde схоластикалык мазмунуна түшүнбөгөн жаттама окуу; 2. орто кылымдардагы диний идеалисттик философиянын жалпы аты).

ҚАЛЬВИНИ'ЗМ **кальвинизм** (XVI к. пайда болгон протестантизмдин негизги агымдарынын бири. Анын негиздөөчүсү женевалык дин кызматкери Кальвин; ал чиркөөлүк ырым-жырымдарга, иконго чокунууга, диндик майрамдарга каршы чыккан).

ҚАЛЕНДАРИ' РЕЛИГИО'ЗНЫЕ **диний календарлар** (жыл саноолордун башталышын диндик окуяларга байланыштуу жүргүзүү, м.: *мусулманга жыл саноо—Хиджра, Мухаммеддин 622-ж. 16-июлда Мекеден Мединага качышынан башталат*).

ҚАМИЗА'РЫ **камизарлар** (Франциядагы 1702—1705-ж. чиркөөлүк салыктарга жана феодалдык эзүүгө каршы багытталган көтөрүлүшкө катышкандар).

ҚАНОНИЗА'ЦИЯ **канондоштуруу** (христиан чиркөөлөрүндө айрым граждандык кызматтагы адамдарды «ыйык» көтөрүп анын культун киргизүү).

ҚАНО'НИКИ **канониктер** (католик жана англикан чиркөөлөрүндөгү негизги (епископ) чиркөөлөрдүн мүчөлөрү).

ҚАНОНИ'ЧЕСКОЕ ПРА'ВО **канондук укук** (укуктардын негизги эрежеси; православие чиркөөлөрүндөгү диндик жана граждандык укуктарды өз ичине алган законлордун жыйнагы).

ҚАНО'НЫ **канондор** (чиркөөлөрдө «ыйыктарга» арналып ырдалуучу атайын ырлар).

ҚАПЕ'ЛЛА **капелла** (католик жана англикан чиркөөлөрүндө чиркөөгө тиешелүү буюмдар сакталуучу жана сыйынуу, чокунуу өткөрүлүүчү көп чоң эмес имарат).

ҚАПЕЛЛА'Н **капеллан** (1. католик чиркөөлөрүндөгү башкы поп; лютеран чиркөөлөрүндөгү башкы дин кызматкерлеринин жардамчысы; англикан чиркөөлөрүндөгү жеке үйдөгү диндик кызматты аткаруучу; 2. буржуазиялык бийлик башында турган өлкөлөрдө согуш кызматкерлерин тейлөөчү дин кызматкери).

ҚАПИТУ'Л **капитул** (англикан жана католик чиркөөлөрүндө епископ же негизги собордун алдында уюштурулган чиркөө кызматкерлеринин коллегиясы).

ҚАПУЦИ'НЫ **капуциндер** (XVI к. биринчи жарымында пайда болгон католиктердин жакырданган орденинин монахтары).

ҚАРАИ'МЫ **караимдер** (XIII к. пайда болгон Талмудга каршы иудей дининдеги секта. Алар инжилди гана колдошкон).

ҚАРДИНА'Л **кардинал** (католик чиркөөлөрүнүн иерархиясында пападан кийинки диндик титул).

ҚАРЛОВЧА'НЕ **карловицалыктар** (1917-ж. революциядан кийин Россиянын эмиграцияга качып кеткен православие чиркөө кызматкерлеринин реакциячыл тобу).

ҚА'РМА **карма** (брахманизм, буддизм жана индуизм диндеринде адамдардын коомдук турмуштан алып турган ордун түшүндүрүүгө аракет кылган догматтардын бири).

ҚАРМА'ТЫ **карматтар** (IX—X к. Түштүк Месопотамияда пайда болгон мусулман дининин антифеодалдык сектасы).

ҚАРМЕЛИ'ТЫ **кармелиттер** (1156-ж. Палестинада негизделген католиктик монахтар орденинин мүчөлөрү).

ҚАРПОКРАТИА'НЕ **карпократчылар** (II к. христиан жана бутпарас диндерин бириктирүү аракетинен пайда болгон секта).

ҚАРТЕЗИА'НСКИЙ О'РДЕН **картезиан ордени** (1084-ж. Түштүк Франциянын Шартрез деген жеринде уюшулган католик дининдеги монахтар ордени).

ҚА'СТА **каста** (Индияда жана Чыгыштын кээ бир өлкөлөрүндө өзүнүн укугу жана теги жагынан бириккен коомдук топ. М.: *кастанын кыз алып, кыз берүү сыяктуу үрп-адат кастанын ичинде гана жүргүзүлөт; кастанын өзүнүн адаттары жана закондору бар*).

ҚАТАҚО'МБА **катакомба** (байыркы римдеги алгачкы христиандардын диндик ырым-жырымдарды өткөрүү үчүн жашыруун атайы жер астына жасалган үйлөрү).

ҚАТА'РЫ **катарлар** (XI—XIII к. Батыш Европада таралган орто

кылымдык, христиан диниидеги ерестер. Алар чиркөөлөрдүн жана дин кызматкерлеринин үстөмдүгүнө каршы чыгышкан).

ҚАТЕХИ'ЗИС катехизис (орус жана грек чиркөөлөрүндө динге ишенгендер тарабынан аткарууга тийиш болгон эрежелердин жыйнагы Катехизис революцияга чейинки Россиянын мектептеринде милдеттүү түрдө сабак катары окутулган).

КАТО'ЛИК католик (католик динниндеги адам).

КАТОЛИКО'С католикос (грузин, православие жана армян чиркөөлөрүндөгү дин кызматкерлеринин иерархиялык башкы титулу. Азыркы убакта бул титул армян-грегорян чиркөөлөрүндө колдонулат).

КАТОЛИЦИ'ЗМ католицизм (рим папасы башкарган негизги христиан дининин бир тармагы).

КАТОЛИ'ЧЕСКАЯ ФИЛОСО'ФИЯ католик философиясы (католик дининин жана чиркөөлөрүнүн догмаларын чындыкка чыгарууга аракеттенген жана аны колдогон идеалисттик философиялык көз караштардын системасы. Азыркы учурда католиктердин негизги философиясы неотомизм).

КАТОЛИ'ЧЕСКИЕ ПА'РТИИ католик партиялары (католик чиркөөлөрү менен тыгыз байланышта жана анын диндик көз караштарын саясий маселелерге пайдаланган буржуазиялык партиялар. М.: Германияда гитлердик режимге чейинки борбордук католик партиясы; Австриядагы — христиан-социал партиясы ж. б.).

«КАТОЛИ'ЧЕСКОЕ ДЕ'ЙСТВИЕ» «католиктик иш-аракеттер» (католик динниндеги көп сандаган уюмдардын жаштар, аялдар, профсоюздардын ж. б. ассоциациясы).

КА'ФИР каапыр (мусулман динниндегилерден түшүнүгү боюнча бөлөк диндеги адамдар).

КВА'КЕРЫ квакерлер (XVII к. Англияда пайда болгон чындыкты «ыйык китептерден» издебестен, адамдардын ички сезиминен издеш керек деп үгүт тараткан протестант динниндеги секта).

КИБЕ'ЛА кибела (Кичи Азия мифологиясы боюнча кудайлардын энеси).

КИ'БЛА кыбыла (мусулман диниидегилер намаз окуучу Меке жак тарап).

КИ'СВА кисва (мусулман дининдеги кызматкерлердин Кааба храмында атайын кийүүчү тыш кийими. Анын ар кайсы жерине курандын үзүндүлөрү жазылып жыл сайын алмаштырып турат да аны жыртып, Мекеге ажыга баргандарга сатышат).

КИЕ'ВО-МОГИЛЯ'НСКАЯ АКАДЕ'МИЯ Киев-Могилянолук академия (1631-ж. украиналык чиркөө ишмери митрополит Петр Могило тарабынан негизделген жогорку диндик окуу жайы. Алар польшалык пандар жана католик чиркөөлөрүнүн үстөмдүгүнө каршы күрөш жүргүзүшкөн).

КИ'ЕВО-ПЕЧЕ'РСКАЯ ЛА'ВРА Киев-Печера лаврасы (1051-ж. Ярослав Мудрый тарабынан негизделген байыркы орус монастры).

КЛЕРИКАЛИ'ЗМ клерикализм (буржуазиялык өлкөлөрдө: чиркөөнүн саясий жана маданий таасирин күчөтүүгө аракет кылган реакциячыл агым).

КЛИ'РОС клирос (православие чиркөөлөрүнүн диндик окуу, ыр аткаруучу жери).

КЛОБУ'К клобук (митрополиттер, патриархдар кийүүчү баш кийим).

КЛЮ'НИ клюни (Бургундияда 810-ж. герцог Аквитанский тарабынан негизделген монастыр).

КЛЮНИ'ЙСКАЯ РЕФО'РМА клюни реформасы (X—XI к. Клюни монастрынын демилгеси менен католик чиркөөсүн бекемдөөгө, папанын бийлигин чыңоого багытталган реформа).

КНИ'ГА МЕРТВЫХ өлүктөр китеби (биздин эрага чейинки XVI к. байыркы египеттиктердин папируска түшүрүлгөн окуусу. Бул жазманы өлгөн кишинин мүрзөсүнө кошо көмүшкөн).

КОАДЬЮ'ТОР коадьютор (католик чиркөөлөрүндөгү эпископтун жардамчысы).

«КО'ДЗИКИ» «кодзики» (байыркы япондордун чыгышын мифтик мазмунда баяндаган чыгармалар жыйнагы).

КОЛЛЕ'ГИЯ КАРДИНА'ЛОВ кардиналдар коллегиясы (католик чиркөөлөрүндөгү кардиналдардын бириккен чогулушу).

КО'ЛОКОЛ коңгуроо

КОЛЯ'ДКИ коляда (славян элдерине таралган жаңы жылда ырдалуучу ырым-жырым ыры).

КОНГРЕГА'ЦИИ конгрегациялар (Ватикандын башкаруу аппараты).

КОНГРЕГАЦИОНАЛИ'СТЫ конгрегациячылар (Англияда XVI к. 2-жарымында королдун абсолюттук бийлигине, англикан чиркөөлөрүнүн үстөмдүгүнө каршы күрөш жүргүзүшкөн, кальвинизмди жактаган агым).

КОНДА'К кондак (христосту жана башка «ыйык пайгамбарларды» мактап ырдалуучу кыска ырлар).

КОНКЛА'В конклав (кардиналардын жаңы папаны шайлоочу жана ошол чогулуш өткөрүлүүчү бөлмө).

КОНКОРДА'Т конкордат (бул же тигил мамлекеттерде католик дининин ролун, ордун белгилеген Рим Папасы менен ал мамлекеттин ортосундагы официалдуу келишим).

КОНСИСТО'РИЯ ДУХО'ВНАЯ дин консисториясы (падышачылык Россия учурундагы, чиркөөлүк-административдик сот органы. Бул уюм падышачылык Россиянын реакциячыл саясаттарын колдоо менен ар кандай административдик, соттук иштерди жүргүзүшкөн).

КОНТРРЕФОРМА'ЦИИ контрреформация (XVI—XVII к. Батыш Европада, папа тарабынан уюштурулган, католик бийлигин чыңоо менен реформациячыл көз караштарга сокку урууга багытталган саясий-чиркөөлүк агым).

КОНФИРМА'ЦИЯ **конфирмация** (7—12 жаштагы балдардын католик чиркөөлөрүнүн диндик ырым-жырымдарды өткөрүү аркылуу диндик ишенүүлөргө тартылышы).

КОНФУЦИА'НСТВО **конфуцийчилик** (Кытайда кеңири тараган диний агымдардын бири — ата-бабанын арбагын сыйлоо, кыйшаюусуз баш ийүү, гумандуулук этикасын таратат).

ҚОРА'Н **куран** (ислам дининин «ыйык» китебинин аты. *к.* диний догматтардын жана укук маселелеринин жыйнагы; куран үчүнчү араб Халифи Османдын учурунда (644—656-ж.) жазылган, ал 114 сүрөөдөн (главадан) турат).

ҚРОИНФЯ' НАМ ПОСЛА'НИЯ АПО'СТОЛА ПА'ВЛА **апостол Павелдин корифтиктерге жиберген каты** (байыркы христиандардын I к. таандык диний чыгармасы).

ҚОСМОГО'НИЯ **космогония** (астрономиянын ааламдагы жылдыздардын чыгышын жана пайда болушун үйрөнүүчү бөлүмү).

ҚОСМОЛО'ГИЯ **космология** (ааламды байланыштуу бир бүтүн нерсе деп кароочу окуу).

ҚОСТЕЛ **костёл** (поляктардын католиктик храмы).

ҚОЩУ'НСТВО **акарат айтуучулук** (диний түшүнүктөрдү, тартиптерди, ырым-жырымдарды мыскылдоочулук).

КРЕАЦИОНИ'ЗМ **креационизм** (ааламды, айрыкча жаныбарлар менен өсүмдүктөрдү «кудай жараткан» деп эсептеген реакциячыл теория).

ҚРЕСТ **крест** (христос керилген деп эсептелип христиандардын сыйынуучу буюму).

КРЕ'СТНЫЕ ОТЕЦ, МАТЬ **чокундурган ата, эне** (баланы христиан динине чокундурууда анын кепилин мойнуна алган аял же эркек).

КРЕ'СТНЫЙ ХОД **крест жүрүшү** (крест, икона ж. б. менен аткарылуучу диний ырым-жырым).

ҚРЕСТО'ВЫЕ ПОХО'ДЫ **крест жортуулдары** (XI—XIII к. талоончулук максатында батыш Европадан чыгышты көздөй уюштурулган басып алуучулук чабуулдары. Бул чабуул 8 жолу уюштурулуп аны крестчилер «ыйык» согуш деп аташкан).

КРЕЩЕ'НИЕ **чокундуруу** (жаңы туулган балдарды же чоң кишилерди да, жаңы динге киргенин ырастап, чиркөөдө сууга чөмүлтүп же суу чачып чокундуруу ырымдары).

КРЕЩЕ'НИЕ РУСИ' **орустарды чокундуруу** (X к. аягында орустарды христиан динине киргизүү окуясы).

КРЕЩЕ'НИЕ ХРИСТО'СА **Христосту чокундуруу** (Христи, «пайгамбар» Иоан тарабынан чокундурулган деген диний окуу. Христиандардын майрамдарынын бири).

КРИ'ТОР **критор** (православие чиркөөлөрүндөгү староста).

КРИ'ШНА **кришна** (байыркы индустардын мал өстүрүүчүлүк жана аны коргоочу кудайы).

КРОВА'ВЫЕ ДОЖДИ' **кандуу жаан** (кудайдын жүзүнүн нуру деп түшүндүрүүчү айрым учурда жаратылышта кездешүүчү кызыл түстөгү жамгыр).

ҚРО'НОС **кронос** (байыркы гректердин башкы кудайы).

«ҚРУГОВРАЩЕ'НИЕ МА'ЙДАРИ» **«майдаринин айланышы»** (лама дининдеги элдердин Майдари кудайына арнап өткөрүүчү диндик мүнөздөгү майрамы).

ҚСЕНДЗ **ксёндз** (польшалык католиктердин дин кызматкери).

ҚУЛЬТ **сыйынуу** (бул же тигил диндик агымдардагы сыйынылуучу «касиеттүү» нерселер).

ҚУЛЬТУРКА'МПФ **культуркампф** (Германияда католик дининдеги кызматкерлерге каршы Бисмарк тарабынан кабыл алынган закон).

ҚУМРА'НСКИЕ СВИ'ТКИ **кумран кол жазмалары** (1947—1953 ж. Иорданиянын Кумран деген жеринде табылган диндик мүнөздөгү эң байыркы кол жазмалар).

ҚУПА'ЛА **Купала** (байыркы славяндарда күндүн, жарыктын, оттун, суунун, сүйүүнүн жана түшүмдүн кудайы).

ҚУРБА'Н-БА'ЙРАМ **курман-майрамы** (мусулман дининде курмандыкка мал союшуп өткөрүүчү майрам).

ҚУ'РИЯ **курия** (Ватикан башчылык кылган папа бийлигинин борбордук башкаруу-административдик мекемелеринин жалпы аты).

ҚУСУ'Ф **кусуф** (мусулман дининдегилердин күн тутулганда сыйынуусу).

ҚЮРЕ' **кюре** (Францияда католик епархиясынын башында турган дин кызматкери).

Л

ЛА'ВРА **лавра** (революцияга чейинки Россияда чоң монастырлардын аты).

ЛА'ДАН **ладан** (тропикалык жыгачтардын тамырынан жасалган жыттуу чайыр).

ЛА'ДАНКА **ладанка** (ладанды сактоочу кичине баштыкча).

ЛА'МА **лама** (кечил, будда монахы).

ЛАМАИ'ЗМ **ламаизм** (буддизмдин бир тибет-монгол тармагы, агымы, *к.* буддизм).

ЛА'МБЕТСКИЕ КОНФЕРЕ'НЦИИ **ламбет конференциялары** (Англикан чиркөөлөрүнүн епископторунун 1866-ж. тартып Лондондун Ламбет дворецинде өткөрүлүүчү, ар бир он жылда чакырылып туруучу съезди).

ЛАМПА'ДА **лампада** (икондун алдына жагылуучу чырак).

ЛАТЕРА'НСКИЕ ДОГОВО'РЫ **латеран келишими** (1929-ж. 11-февралда Ватикан менен Муссолининин фашисттик өкмөтүнүн ортосунда түзүлгөн келишим).

ЛАТО'НА **Латона** (байыркы гректердин аялдар кудайы).

ЛЕВИ'ТЫ **левиттер** (иерусалим храмынын жрецтери).

ЛЕГА'Т **легат** (папанын буйруктарын башка өлкөлөрдө ишке ашыруучу дипломатиялык милдетти аткаруучу дин кызматкери).

ЛЕЛЬ **Лель** (байыркы славяндардын «сүйүү кудайы»).

ЛЕТАРГИ'Я **летаргия** (көп убакытка созулган оорулуу уйку, диний түшүнүк боюнча мындай абал өлүп тирилүү катары түшүндүрүлөт).

ЛЖЕИСИ'ДОРОВЫ ДЕКРЕТА'ЛИИ **жалган Исидордун декреталиясы** (чиркөө документтеринин (IX—XII к. таандык) туура эмес түшүндүрүлгөн жыйнагы).

ЛИВО'НСКИЙ О'РДЕН **ливон ордени** (католиктердин (XIII—XVI к.) согуштук монахтар ордени. Ордендин негизги максаты, феодалдык католиктик саясатты Прибалтика, ал аркылуу орус жерине таратуу болгон).

ЛИТУРГИ'Я **литургия** (христиан ж. б. диниңдегилердин эртең менен же түшкө жакын чиркөөдө өткөрүлүүчү, окулуучу намазы).

ЛИНГАЯ'ТЫ **лингаяттар** (XII к. пайда болуп, Индияга тараган диндик мүнөздөгү секта. Алар индуизм дининин айрым догматтарын айыптап, феодалдык эзүү, касталык бөлүнүш системаларына каршы чыгышкан).

ЛО'ЛЛАРДЫ **лоллардар** (XIV к. пайда болгон дыйкан—плебейлердин Англиядагы ерестер кыймылы).

ЛЮ'ДИ ПЯ'ТОГО ЦА'РСТВА **бешинчи падышачылыктын элдери** (XVII к. Англияда пайда болгон диндик мүнөздөгү секта).

ЛЮТЕРА'НСТВО **лютеранчылык** (XVI к. протестантизмдин немец реформатору Мартин Лютер негиздеген негизги формаларынын бири).

М

МА **Ма** (байыркы Каппадокия (Кичи Азия) калктарынын эне кудайы).

МА'ВЛИД **мавлид** (мусулмандардын Мухаммед пайгамбардын туулушуна байланыштуу өткөрүлүүчү диндик майрам).

МА'ГИ **маги** (байыркы Мидия калктарынын жрецтери).

МА'ГИЯ **магия, сыйкырчылык, көз боёмолоочулук** («сыйкырдуу» ырым-жырымдар аркылуу айлана чөйрөгө адам таасир кыла алат—деген диний түшүнүк).

МАГОМЕТА'НСТВО **Мухаммед пайгамбардын дини** (исламдын эскирген атоосу).

МАЗА'Р **мазар** (мусулмандардын «касиеттүү» деп сыйынуучу жерлери).

МАЗДАИ'ЗМ **маздаизм** (байыркы Мидия жана Азербайджандын дуалисттик дини).

МА'ЗХАБ **мазхаб** (мусулман-сунниттердин диндик мектеби).

МАЙТРЕ'Я **Майтрея** (буддизм дининде келечекте динди бекемдөөчү кудай).

МА'ЙЯ **Майя** (1. индуизм диниңдеги «кудайга гана таандык» жеңилгис күч; 2. будданын энесинин аты).

МАККАВЕ'ЕВ КНИ'ГИ **Маккавейлердин китептери** (биздин эрага чейинки IV—II к. еврейлердин тарыхын бурмалаган, ар бөлөк авторлор тарабынан жазылган, 4 бөлүктөн турган китепче).

МАЛЕВАНЦЫ **малеванныйчылар** (XIX к. 90-ж. Киев губерниясында, баптист Кондратий Малеванный тарабынан түзүлгөн христиан сектасы).

МАММО'НА **Маммона** (байыркы сириялыктардын байытуучу кудайы).

МА'НА **мана** (Меланезия жана Полинезия калктарынын диний түшүнүгүндө «көрүнбөгөн сыйкырдуу күч»).

МА'НДУБ **мандуб** (шариаттын негизинде иштелүүчү диний ырым-жырым).

МАНИХЕ'ЙСТВО **манихейчилик** (чыгыштын эң байыркы диндеринин бири. Ал зороастризм, христиан жана гностицизмдин айрым элементтерин кучагына алат).

МА'НУ ЗАКО'НЫ **Ману закону** (брахманизм динине ишенген ар бир индус, үй-бүлөдө жана коомдо аткарууга милдеттүү болгон закондордун жыйнагы).

МА'РА **Мара** (буддизм дининде өлүмдүн кудайы).

МАРАБУ'ТЫ **марабуттар** (1. орто кылымдагы Түндүк Африка калктарында колдонулган согушчул монахтар, дербиштер уюму; 2. алдамчы, эмчи-домчу).

МАРДУ'К **Мардук** (байыркы вавилондуктардын башкы кудайы).

МАРКИО'Н **маркион** (II к. христиан дининен чыккан еретиктердин бир тармагы, тобу).

МАРТИРОЛО'Г **мартиролог** (христиандардын дин үчүн өзүнүн жанын кыйып азап чеккен адамдардын өмүрүн баяндаган чыгармаларынын жыйнагы).

МАРЬЯ'НОВЫ **марьяновчулар** (XIX к. 70-ж. Харьков губерниясында пайда болгон христиан секталарынын бир тармагы).

МА'СЛЕНИЦА **масленица** (славяндардын бир нече күнгө созулган жаз майрамы).

МАСО'НСТВО **масончулук** (XVIII к. Англияда пайда болуп, кийин көпчүлүк өлкөлөргө тараган мистикага негизделген диний жашыруун коом).

МАСОРЕ'ТЫ **масореттер** (байыркы еврейдин «эски диндик осуяттардын» туура окулушун түшүндүрүүчү баяндама грамматикалары).

МАТЕРИАЛИ'ЗМ **материализм** (бардык нерсенин башталгыч негизи дух эмес, материя, объективдүү дүйнө акыл-эске, ойго көз каранды эмес, дүйнөнү жана анын закон ченемдүүлүгүн билүүгө болот деген философиялык багыт; бул агым идеализмге карама-каршы).

МАТЕ'РИЯ **материя** (адамдын аң-сезиминен тышкары болуучу жана ага көз каранды болбогон объективдүү реалдуулук).

МАХАБХА'РАТА **махабхарата** (көпчүлүк бөлүктөрү диндик, мифологиялык сюжеттерден турган Индия калкынын эпикалык поэмасы).

МАХА'Я'НА **махаяна** (I—II к. пайда болгон буддизм динииндеги агым).

МА'ХДИ **махди** (мусулман шииттердин мистикалык мүнөздөгү окуусу).

МА'ХР **махр** (мусулмандардын аял алганда берилүүчү калыңы).

МАЦУ'РИ **мацури** (Японияда синтоисттик храмдардын майрамы).

МЕДРЕСЕ' **медресе** (мусулмандардын жогорку диний мектеби).

МЕЛЬКА'РТ **Мелькарт** (байыркы финикиялыктардын шаарды сактоочу кудайы).

МЕННОНИ'ТЫ **меннониттер** (XVI к. Түндүк Германиядагы, дыйкандардын согушунун (1524—25-ж.) жеңилишине байланыштуу пайда болгон диндик агым).

МЕРКУ'РИЙ **Меркурий** (байыркы римдиктердин соода кудайы).

МЕССИАНИ'ЗМ **мессианизм** (азыркы кездеги көпчүлүк диний агымдарга мүнөздүү «азаптан куткаруучу» сыйкырдуу күчтүн келе турганлыгына ишенүүчүлүк).

МЕССИ'Я **мессия** (байыркы еврейлердин жер жүзүндөгү зомбулук кудайдын өкүлү келгенде жоготулуп, анын ордуна кудайдын бийлиги орнотулат деген окуусу).

МЕСЯЦЕСЛО'В **месяцеслов** (христиан чиркөөлөрүндөгү динге байланыштуу даталардын календары).

МЕТАФИ'ЗИКА **метафизика** (жаратылыштын жана коомдун кубулуштарын бири-бирине байланышсыз, кыймылсыз жана дайыма тынчтык түрдө турат деп кароочу, кубулуштардын ички каршылыктарын тануучу метод; бул метод маркисттик диалектикалык методго карама-каршы).

МЕТОДИ'СТЫ **методисттер** (XVIII к. башында Англияда пайда болгон, кийинчерээк АКШ, Канада ж. б. өлкөлөргө тараган протестант дининин бир тармагы).

МЕЧЕ'ТЬ **мечит**

МИДРА'Ш **мидраш** (иудей дининин таасиринде жазылган орто кылымга таандык адабий чыгарма).

МИЛЛЕНА'РИИ **милленарийлер** *к.* **Хилиазм.**

МИ'МБАР **мимбар** (мечитте молдонун куран окуучу жолдорду сактоо кудайы).

МИН **мин** (байркы египеттиктердин соода, кербен жана жолдорду тактоо кудайы).

МИНАРЕ'Т **мунара** (мечиттин үстүндөгү азан чакырылуучу жери).

МИНЕ'И ЧЕ'ТЬИ **минеи четьи** (XVI к. митрополит Макарий тарабынан түзүлгөн «пайгамбарлардын» өмүр баяндарынын жыйнагы).

МИНЕ'РВА **Минерва** (байыркы римдиктердин акылдуулук, ойлоп чыгаруучулук, кол өнөрчүлүк кудайы).

МИНЕ'Я **минея** (православиеликтердин диний китеби).

МИНОРИ'ТЫ **минориттер** (католик динииндеги орто кылымга таандык жакырдандан монахтар орденинин мүчөлөрү).

МИ'РО **миро** (падышаларды такка отургузуу мезгилинде, диндик маанилүү окуяларды өткөрүүдө чиркөөдө күйгүзүлүүчү жыттуу нерсе).

МИРОВОЗЗРЕ'НИЕ РЕЛИГИО'ЗНОЕ **диндик көз караштар**

МИРОПАМА'ЗАНИЕ **миро сүйкөө, шыбоо** (христиан динине чокундурууда сыйпалуучу жыттуу миро майы).

МИССИОНЕ'Р **миссионер** (колониялык өлкөлөргө үстөмдүк кылган өлкөнүн официалдуу динин таратуучу өкүлү).

МИССИОНЕ'РСТВО **миссионерчилик** (башка диндеги элдердин арасында христиан динин таратуучулук. Бул аракет дайыма империализмдин колониялык саясатына байланыштуу жүргүзүлөт).

МИСТЕ'РИИ **мистерии** (кудайга сыйынуунун жашыруун формаларынын бири).

МИ'СТИК **мистик** (динге, мистикага, «сыйкырдуу күчтөргө» ишенген киши).

МИ'СТИКА **мистика,** *к.* **мистицизм.**

МИСТИЦИ'ЗМ **мистицизм** (кереметке, сыйкырга, табияттын закондоруна багынбай турган «сырдуу күчтөрдүн» бардыгына ишенүүчүлүк).

МИ'ТРА **Митра** (1. православия динииндеги башкы епископтордун баш кийими; 2. байыркы ирандыктардын Асман, Күн, тазалык жана чындык кудайы).

МИТРАИ'ЗМ **митраизм** (биздин эранын башында Иранга, Кичи Азияга жана Рим империясына тараган христиан диндердин бири).

МИТРОПОЛИ'Т **митрополит** (православие дининде епископтордун эң жогорку наамы).

МИФОЛОГИ'ЧЕСКАЯ ШКО'ЛА **мифологиялык мектеп** (теологияда Иисус Христостун чындыкта болгонун танган агым).

МИФОЛО'ГИЯ **мифология** (кудайлар, периштелер, шайтандар ж. б. сыйкырдуу нерселер жөнүндө баяндаган элдик оозеки чыгармалар).

МИХРА'Б **михраб** (мечиттин ичиндеги кыбыла жагындагы оюгу).

МОДЕРНИ'ЗМ **модернизм** (христиан дининин кээ бир жоболорун сындап, аны азыркы замандын таламдарына ылайыкташтырууга аракеттенген XIX к. аягы, XX к. башында пайда болгон агым).

МОИСЕ'Й **Моисей** (иудей дининин «негиздөөчүсү»).

МОЛЕ'БЕН **молебен** (чиркөөдө өткөрүлүүчү кыскача чокунуу).

МОЛИ'ТВА **намаз окуу, чокунуу** (динчил адамдардын «ыйык» күчтөргө, кудайга кайрылып окулуучу канондоштурулган тексттердин үзүндүлөрү).

МОЛИ'ТВЕННИК **молитвенник** (чокунуу эрежелеринин жыйнагы).

МОЛОКА'НЕ **молокандар** (XVIII к. аягында Россияда пайда болгон христиан динин бир сектасы).

МО'ЛОХ **молох** (1. байыркы финикиялыктарда каардын кудайы; 2. курмандыкты талап кылуучу ырайымсыз күчтүн символу).

МОНАСТЫ'РСКИЙ ПРИКА'З **монастырдык приказ** (1649-ж. падышачылык бийлик тарабынан борбордошкон феодалдык орус мамлекетин түзүү үчүн жүргүзүлгөн күрөштүн негизинде монастырларды мамлекетке баш ийдирүү максатында түзүлгөн мекеме).

МОНАСТЫ'РЬ **монастырь** (христиан монахтарынын, уюмунун негизги формасы).

МОНА'Х **монах, кечил** (диний общинага өз ыктыяры менен кирип анын уставдарын монастырда кыйшаюусуз аткарууга ант берген адам).

МОНА'ШЕСКИЕ ОРДЕНА' **монахтар ордендери** (католик динииндеги монахтардын папа тарабынан бекитилген уставын кабыл алган бирикмеси, союзу).

МОНОТЕИ'ЗМ **монотеизм** (бир гана кудайга сыйынуучулук).

МОНОФЕЛИ'ТСТВО **монофелитчилик** (христиан дининдеги VII к. пайда болгон бир кудайга же алла-таалага сыйынууга чакырган окуу).

МОНОФИЗИ'ТСТВО **монофизитчилик** (V к. Византияда пайда болгон «Христоско бир эле өзгөчөлүк-керемettүүлүк мүнөздүү» деген диндик окуу).

МОНСЕНЬО'Р **монсеньор** (Францияда епископтун титулу).

МОНТАНИ'СТЫ **монтанчылар** (II к. пайда болгон алгачкы христиан дининдеги агым, секта).

МОРА'ЛЬ **мораль** (адамдардын идеологиялык жана психикалык өзгөчөлүктөрүнө байланыштуу мүнөздөлүүчү коомдук сезимдин жашоо жүрүш-туруш эрежелеринин жыйындысы жана формасы).

МОРА'ЛЬ КОММУНИСТИ'ЧЕСКАЯ **коммунисттик мораль** (коммунизмдин куруучуларынын жүрүш-туруш эрежелеринин принциптери жана нормалары: гуманизм, патриотизм, адамдын керт башын сыйлоо, таптык принциптерге тилектештик, интернационализм, коллективизм, эмгекчилердин боштондугу үчүн күрөшүү ж. б.).

МОРА'ЛЬНЫЙ КО'ДЕКС СТРОИ'ТЕЛЯ КОММУНИ'ЗМА **коммунизмди куруучунун моралдык кодекси** (КПССтин XXII съездинде кабыл алынган партиянын Программасында илимий негизделген коммунисттик моралдын принциптери).

МОРА'ЛЬ РЕЛИГИО'ЗНАЯ **диндик мораль** (диний түшүнүктөргө негизделген моралдык принциптер).

МОРМО'НЫ **мормондор** (Америка Кошмо Штаттарында 1827—30-ж. пайда болгон христиандык секта).

МО'ЩИ **мощи** (өлгөн кишинин чирибей сакталып калган сөөгү; чиркөө мындайларды «олуя» деп жарыялап, аларга сыйынышкан).

МУЗЕ'Й АТЕИ'ЗМА **атеизм музейи** (илимий атеизмди пропагандалоочу маданий-агартуу мекемеси).

МУЛЛА' **молдо** (ислам дининдеги дин кызматкери).

МУЛТА'НСКОЕ ДЕ'ЛО **мултандар иши** (удмурт дыйкандарын христиан дининдеги балдарды курмандык үчүн өлтүрдүңөр деген жалаа менен жүргүзүлгөн сот процесси).

МУРАШКО'ВЦЫ **Мурашкочулар** (XX к. 20-ж. Батыш Белоруссияда авантюрист, кулак Мурашко тарабынан уюштурулган реакциячыл көз караштагы секта).

МУСУЛЬМА'НСТВО **мусулманчылык, мусулман дини, к. ислам.**

МУТАЗИЛИ'ТЫ **мутазилиттер** (VIII к. аягында Багдад халифатында пайда болгон диндик агым).

МУ'ФТИЙ **муфтий** (ислам дининдеги граждандык жана диний маселелерди чечүүчү кызмат жана өлкөдөгү диний мекеменин башчысы).

МУЭДЗИ'Н **муэдзин** (мечитте азан чакыруучу дин кызматкери).

МЮРИ'Д **мюрид** (эшен жана шейхтин жардамчысы).

МЮРИДИ'ЗМ **мюридизм** (ислам дини таралган өлкөлөрдүн айрым дарыдагы мистикалык диний агым).

МЯСОЕ'Д **эт жеш** (православиеде—рождестводон улуу постко чейинки мезгил).

Н

НА'БУ **Набу** (вавилон мифологиясында—акылмандуулуктун кудайы).

НАГУАЛИ'ЗМ **нагуализм** (борбордук Америка элдерине тараган, диндик ар бир кишинин сактоочу периштеси бар имиш деген диний түшүнүк).

НАЗАРЕ'НЫ **назарендер** (XIX к. 20-ж. Венгрияда таралган христиан сектасы).

НАМА'З **намаз** (мусулмандардын күнүнө беш маал окулуучу диндик зыяраты).

НАСТА'ВНИК **тарбиялоочу, жетекчи** (эски ырым-жырымды колдонушкан беспоповщиндер (попторсуз) общинасынын шайланган жетекчиси).

НАУ'ЧНО-АТЕИСТИ'ЧЕСКАЯ ПРОПАГА'НДА **илимий-атеисттик пропаганда** (КПССтин жетекчилиги астында диний көз караштардан куткаруу боюнча жүргүзүлүүчү чаралар).

НАЦИОНА'ЛЬНЫЙ СОВЕ'Т ЦЕРКВЕ'Й ХРИСТА' **христиан чиркөөлөрүнүн Улуттук Совети** (Америка Кошмо Штаттарында 1908-ж. кээ бир протестант чиркөөлөрүн, ал эми, 1948-ж. кээ бир православия чиркөөлөрүнүн биригишинен пайда болгон диний уюм).

НАЧЕТЧИК **начётчик** (эски ырым-жырымчылдардын диний догмаларды жакшы билген дин кызматкери жана общинасынын жетекчиси).

НЕБЕ'СНЫЕ ЗНА'МЕНИЯ **асмандын жышааны, белгиси** (диндик түшүндүрүлүүчү жаратылышта сейрек учуроочу, айрыкча, асмандагы планеталарда, космосто болуучу көрүнүштөр диний асмандагы жашаан, белги деп түшүндүрүшкөн).

НЕЕ'МИИ КНИ'ГА **неемийдин китеби** (биздин эрага чейинки V к. таандык библия китептеринин бири).

НЕЙТ нейт (байыркы египеттиктердин куралды жана кийим токуучуларды сактаган аял кудайы).

НЕМОЛЯКИ' **чокунбоочулар** (Дондо пайда болгон эски ырым-жырымдарды колдошкон сектанын бир түрү).

НЕОПЛАТОНИ'ЗМ **неоплатонизм** (Рим империясы ыдырай баштаган III—IV к. пайда болгон мистикалык философиялык агым).

НЕОСХОЛА'СТИКА **неосхоластика** (орто кылымдагы схоластиканын «жаңыланган» түрү).

НЕОТОМИ'ЗМ **неотомизм** (католик чиркөөсүнүн азыркы мезгилге ылайыкташтырылган официалдуу философиясы).

НЕПЛАТЕ'ЛЬЩИКИ **төлөбөөчүлөр** (XIX к. Урал заводундагы жумушчулардын арасында пайда болгон эски ырым-жырымды жактаган диндик секта).

НЕПОГРЕШИ'МОСТЬ **күнөкөр болбоочулук** (Рим папасы диндик догматтарды турмушка аткарып жаткандыктан «кудайдын алдында» эч убакта күнөөлүү болбой тургандыгын бекемдеп, 1870-ж. чыгарылган укук закону).

НЕПТУ'Н **Нептун** (байыркы италиялыктардын суу, деңиз, кудайы).

НЕРЕ'ИДЫ **нерейды** (байыркы грек мифологиясындагы деңиз чалы Нереянын кызы. Ал деңизге чыккан адамдарды кырсыктан сактайт деп түшүндүрүлөт).

НЕСТОРИА'НСТВО **несторианчылык** (христиан динин V к. Византиянын чыгыш провинцияларында православиеге каршы пайда болгон сектасы).

НЕТЕРПИ'МОСТЬ РЕЛИГИО'ЗНАЯ **башка динге жол бербөөчүлүк** (диний фанатизмдин, башка динге ишенүүчүлүктү куугунтуктоонун бир көрүнүшү).

НИКЕ'ЙСКИЙ СОБО'Р **никей собору** (Рим империясындагы христиан чиркөөлөрүнүн эпископторунун император Константин тарабынан 325-ж. биринчи жолу Никее шаарында өткөрүлгөн чогулушу).

НИКОЛАИ'ТЫ **Николаиттер** (1. Жакынкы Чыгыш өлкөлөрүндө уюштурулган алгачкы христиан секталарынын бири; 2. католиктик дин кызматкерлердин, кайра куруу учурундагы аялдарга үйлөнбөө талаптарын койгон тобу; 3. Ян-густун согушу учурундагы чехтердин жарды катмарларынан түзүлгөн секта).

НИРВА'НА **нирвана** (буддизм түшүнүгү боюнча тиги дүйнө, түбөлүк тынчтык).

НОВАТИА'НЕ **новатианчылар** (III—V к. пайда болгон алгачкы христиандык секта).

НОВГОРО'ДСКО-МОСКО'ВСКАЯ Е'РЕСЬ **новгороддук - москвалык ересь** (Россияда орто кылымда, чиркөөлөрдүн жана боярлардын эзүүлөрүнө каршы пайда болгон эрестик кыймыл).

НО'ВЫЙ ЗАВЕ'Т **жаңы осуят** (библиянын бир бөлүгү: Христтин өмүр баяны диндик мүнөздө түшүндүрүлөт).

«НОМОКАНО'Н» **«номоканон»** (Византия империясынын мамлекеттик бийликтери тарабынан кабыл алынган закондор жыйнагы).

НУНЦИ'Й **нунций** (Ватикан менен дипломаттык мамилеси бар өлкөлөрдө туруучу папанын дипломаттык өкүлү).

НУСАЙРИ'ТЫ **нусайриттер** (мусулман шиит сектасын жактоочулар).

О

«ОБЕЗЬЯ'НИЙ ПРОЦЕ'СС» **«маймыл процесси»** (1925-ж. Америка Кошмо штаттарында Дейтон шаарында мугалим Джон Скопстун үстүнөн дарвинизмдин негиздерин окуткандыгы үчүн жүргүзүлгөн сот процесси).

О'БЕР-ПРОКУРО'Р СИНО'ДА **синоддун обер-прокурору** (православие чиркөөсүнүн эң жогорку органы болгон «кереметтүү» синоддун диний сот процесстерин башкаруучусу).

ОБЛА'ТКА **облатка** (католик жана протестант чиркөөлөрүндө курмандык чалуунун формасын алмаштырган кичинекей тегерек нан).

ОБЛАЧЕ'НИЕ **облачение** (поптордун, дин кызматкерлердин диндик ырым-жырымдарды өткөрүүдөгү кийүүчү кийимдери).

ОБНОВЛЕ'НЦЫ **жаңыртуучулар** (православие чиркөөсүнүн айрым диндик талаптарын, догматтарын советтик түзүлүшкө ылайыкташтырууну талап кылган диндик секта).

ОБО' **обо** (монголдордун мазар сыяктуу сыйынуучу дөбөлөрү. Ал жерден өткөндөр ага сыйынышып таш ыргытышат же тыйын ташташат).

ОБОНО'Й ТАХИЛГА' **обоной тахилга** (монгол-ламаиттердин обо кудайына арнап өткөрүүчү майрамы).

ОБОРО'ТЕНЬ **кубулма** (диндик түшүнүк боюнча сыйкырдын таасири менен адамдардын айбанаттарга айланышы).

ОБРЕЗА'НИЕ **сүннөт, сүннөткө отургузуу** (иудаизм, ислам ж. б. диндерде эркек балдарды отургузуу ырым-жырымы).

ОБРЯ'ДЫ РЕЛИГИО'ЗНЫЕ **диндик ырым-жырымдар** (диний түшүнүктөргө байланыштуу өткөрүлүүчү ырым-жырымдар).

ОБСКУРАНТИ'ЗМ **обскурантизм** (агартууга, прогресске катуу каршылык көрсөтүүчүлүк).

ОГНЕПОКЛО'НСТВО **отко табынуучулук** (отту кудай деп, ага сыйынуучулук. к. **зороастризм, индуизм**).

О'ДИН **один** (байыркы Скандинавия элдеринде жеңиш жана добул кудайы).

ОККУЛЬТИ'ЗМ **оккультизм** (дин менен илимди айкалыштырып түшүндүрүүгө аракет кылган жалган «илимий» мистикалык агым).

ОЛИЦЕТВОРЕ'НИЕ **элестетүү** (адамдын өзгөчөлүктөрүн тышкы дүйнөгө жана кубулуштарга тиешелүү кылып мүнөздөө).

ОМОВЕ'НИЕ НОГ **бутту жуу** (Чыгыш элдеринин конокту кабыл алууда колдонуучу байыркы салты).

ОПРЕСНО'КИ опресноки (иудей дининдегилердин дыйканчылыкка байланыштуу өткөрүлүүчү майрамы).

О'ПУС ДЕ'И опус деи (католик чиркөөлөрүнүн Европа, Америка жана Африка өлкөлөрүндөгү кээ бир жаштарды диндик уюмдарга же католик динине тартууга аракет жүргүзгөн уюмдары).

ОРА'КУЛ оракул (1. байыркы грек жана римдиктерде—элдин суроолоруна кудайдын атынан жооп берүүчү жрец; 2. бал китепчи).

ОРДЕНА' ДЕРВИ'ШЕСКИЕ дервиштер ордендери (XI к. тартып кээ бир Азия, Африка өлкөлөрүндө пайда болгон жер кыдырып, кайыр суроочу дубаналар уюму).

ОРДЕНА' МОНА'ШЕСКИЕ монахтар ордендери (монахтардын католик чиркөөлөрүнүн таасиринде уюшулган ири уюмдары).

ОРТОДОКСА'ЛЬНОСТЬ кыйшаюусуздук (диний догмаларды кыйшаюусуз жана өзгөрүүсүз кармоочулук).

ОСИ'РИС Осирис (байыркы египеттиктердин дининде өмүрдүн жана өлгөндөрдү колдоочу кудай).

ОСИФЛЯ'НЕ осифчилер (XV к. аягы, XVI к. башында Россиядан чыккан чиркөөлүк саясий агым).

ОТДЕЛЕ'НИЕ ЦЕ'РКВИ ОТ ГОСУДА'РСТВА чиркөөнү мамлекеттен ажыратуу (Совет бийлигинин, адамдардын ишенимдерине боштондук берүү боюнча иштелген мамлекеттик маанилүү чараларынын бири).

ОТКРОВЕ'НИЕ көз ачыктык, диндик мүнөздө жасалган керемет (динге өтө берилген адамдарга «мүнөздүү» касиет деген диний түшүнүк).

ОТЛУЧЕ'НИЕ четтетүү, куул таштоо (диндик догмаларга шек келтиргендик үчүн колдонулуучу өтө катуу чара).

ОТПЕВА'НИЕ отпевание (христиан дининде өлгөн адамдарга окулуучу диний ырым-жырым, мусулмандарда жаназа).

ОТХО'Д ОТ РЕЛИ'ГИИ динден четтөө (диний догмаларга ишенбей калуу).

ОТХО'ДНАЯ отходная (жаны чыгып баратканда окулуучу диндик үзүндү).

«ОТЦЫ' ЦЕ'РКВИ» «чиркөөнүн аталары» (христиан чиркөөлөрүнө диндик догматтарды иретке келтирүү аркылуу эмгеги сиңген, административдик иштердин башында турган дин кызматкерлеринин жалпы наамы).

ОЧИСТИ'ТЕЛЬНЫЕ ОБРЯ'ДЫ тазаруу ырым-жырымдары (күнөөдөн кутулуу үчүн, же жаңы диндин догматтарын кабыл алуу үчүн диндик мүнөздө «тазалануу» ырым-жырымдарын өткөрүү асемдери).

ОТШЕ'ЛЬНИК такыба (христиан дининин догмаларын өтө бекем кармап, өмүр жыргалчылыгынан өз ыктыяры менен баш тарткан динчил адам).

П

ПА'ВЕЛ Павел (православие дининде «ыйык пайгамбар» Петр менен бирдикте христиан чиркөөсүн негиздеген пайгамбарлардын бири).

ПАВЛИКИА'НСТВО павликианчылык (VI к. аягы, VII к. башында Армения, Сирияда пайда болгон диндик, мистикалык кыймыл).

ПА'ГОДА пагода (Индия, Япония жана Кытайдагы будда храмдарынын аты).

ПАЛО'МНИЧЕСТВО зыяратка баруучулук, ажыга баруучулук («ыйык» жерлерге барып кудай жолуна табынуучулук, сыйынуучулук).

ПАН пан (байыркы гректердин токой кудайы).

ПАНИКАДИ'ЛО паникадило (чиркөөлөрдө 12 шам сайылуучу чоң люстра же чырагдан).

ПАНИСЛАМИ'ЗМ панисламизм (XIX к. 2-жарымында жакынкы чыгыш өлкөлөрүндө пайда болгон жана бирдиктүү ислам мамлекетин түзүүгө чакырган диндик саясий агым).

ПАНИХИ'ДА панихида (өлгөн адамга атап өткөрүлүүчү ырым-жырым).

ПАНТЕИ'ЗМ пантеизм (кудайды жаратылыш менен бирге деп кароочу диний философиялык көз караш).

ПА'НЧЕН-ЛА'МА, ПА'НЧЕН-ЭРТНИ' панчен-лама, панчен-эртни (к. панчен-эртни, Тибет ламаиттеринде далай-ламадан кийинки иерархиялык орун).

ПА'ПА РИ'МСКИЙ Рим папасы (Кардиналдар коллегиясы тарабынан өмүр бою шайлануучу Рим-католик чиркөөлөрүндөгү чексиз бийлөөчү; Ватикан мамлекетинин башчысы).

ПА'ПЕРТЬ паперть (православие чиркөөсүнүн кире беришиндеги аянтча).

ПА'ПСТВО папачылык (католик чиркөөлөрүнүн бардык иштерине жетекчилик кылуучу анын башында турган Рим папасы).

ПАРАНДЖА' паранжы (мусулман дининдеги аялдар бетин көрсөтпөс үчүн чүмкөнүп кийүүчү тыш кийим).

ПА'РКИ парки (римдиктердин тагдыр кудайы).

ПА'СТОР пастор (протестант чиркөөлөрүндөгү дин кызматкерлердин наамы).

ПА'СХА пасха (христиан жана иудей дининде жазгы эң улуу майрамы).

ПАСХА'ЛЬНИКИ пасхалниктер (чиркөөлүк пасханы танган, диндик эски ырым-жырымдын догматтарын колдогон диндик секта).

ПА'ТЕР патер (католик чиркөөлөрүндө башкы дин кызматкери).

ПАТЕРИ'К патерик (такыба монахтар жөнүндөгү көркөм чыгармалардын жыйнагы).

ПАТРИА'РХ патриарх (православие чиркөөлөрүндөгү эң жогорку титул).

ПАТРИА'РШЕСТВО патриархчылык (чиркөөнү башкаруу формасы).

ПАТРИ'СТИКА патристика (христиан чиркөөлөрүнүн байыркы философиялык агымдар менен жүргүзгөн күрөшүнө байланыштуу чыгармалар жыйнагы).

ПАТРОЛО'ГИЯ **патрология** (христиан дининдеги чиркөөлөрдүн негиздөөчүлөрүнүн өмүрлөрүн баяндаган чыгармалар).

ПАЦИФИ'ЗМ РЕЛИГИО'ЗНЫЙ **диний пацифизм** (согушка катышпоо, кишн өлтүрбөөгө чакырган диндик көз караш).

ПА'ЯЛИЙ **паялий** (католик чиркөөлөрүнүн архиепископунун кийими).

ПЕНА'ТЫ **пенаттар** (байыркы римдиктердин үй-бүлөчүлүктүн кудайлары, колдоочулары).

ПЕРЕЖИ'ТКИ **эски калдык, эски салт** (социализм орногондон кийин да адамдардын аң-сезиминде калган эски феодалдык, буржуазиялык идеологиянын жана психологиянын, жеке менчик моралынын саркындылары).

ПЕРЕСЕЛЕ'НИЕ ДУШ **жандын көчүшү** (өлгөн адамдын жаны, жаңыдан туулган балага же айбанатка өтөт деген диндик түшүнүк).

ПЕРСЕФО'НА **персефона** (грек мифологиясында тиги дүйнөнүн кудайы).

ПЕРСОНАЛИ'ЗМ **персонализм** (XIX к аягы, XX к. башында Америкада, кийинчерээк Францияда пайда болгон диндик идеалисттик агым).

ПЕРУ'Н **перун** (байыркы славяндардын күн күркүрөө жана чагылган кудайы).

«ПЕ'СНЬ ПЕ'СНЕЙ» **«ырлардын ыры»** (Инжилдеги байыркы элдердин сүйүү ырларынын үзүндүлөрү).

ПЕТР **Пётр** (мифтик 12 пайгамбардын бири).

ПЕТРАШЕ'ВЦЫ **петрашевскийлер** (XIX к. 40-ж. Россияда пайда болгон Петрашевскийдин кружогунун мүчөлөрү; демократтык көз караштагы интеллигенттердин прогрессивдүү агымынын мүчөлөрү).

ПИР **пир** (мусулман исмаилчилерде топ башчысы).

ПИ'ФИЯ **пифия** (байыркы Грецияда Апполон храмындагы «көзү ачык» жрец-аял).

ПЛАТОНИ'ЗМ **платонизм** (байыркы Грециянын идеалист философу Платондун окуусу).

ПЛАЩАНИ'ЦА **плащаница** (христиандарда Христостун табытта жаткан сүрөтү тартылган чүпүрөк).

ПЛАЧ ИЕРЕМИ'И **Иеремийдин кошогу** (библияда Иерусалимдин вавилондуктар тарабынан талкалангандыгын баяндаган поэма).

ПЛЕМЕННО'ГО БО'ГА КУЛЬТ **уруу кудайы** (уруучулук түзүлүш учуруна таандык тотемизм, политеизм ырым-жырымдарын өз ичине алган диндик көз караштардын системасы).

ПОГРЕБА'ЛЬНЫЕ ОБРЯ'ДЫ **көмүү ырым-жырымдары** (өлгөн адамды диний ырым-жырымдар, салттар менен көмүү комплекси).

ПОДВИ'ЖНИК **зайыт** (дин жолун катуу туткан такыба киши).

ПОЛИСЛЕ'Й **полислей** (христиан чиркөөлөрүндө жума күндөрү күйгүзүлүүчү шамдар).

ПОЛИТЕИ'ЗМ **политеизм** (көп сыйынуучулук).

ПОЛКИ' ИИСУ'СА **Иисустун полктору** (граждандык согуш мезгилинде Совет өкмөтүнө каршы согушкан православие чиркөө кызматкерлеринен турган аскер бөлүктөрү).

ПОМЕ'СТНЫЙ СОБО'Р **жергиликтүү собор** (өз алдынча турган христиан чиркөөлөрүнүн же анын бөлүктөрүнүн епископторунун съезди).

ПОМИНА'ЛЬНИК **поминальник** (чиркөөлөрдө сакталуучу өлгөн жана динге ишенген тирүү адамдардын тизмеси).

ПОНОМА'РЬ **пономарь** (православие чиркөөлөрүндө дин кызматкерлеринин эң төмөнкүсү).

ПОНТИФИКА'Т **понтификат** (католик чиркөөлөрүндө кезектеги папанын башкаруу мезгилинен тартып эсептелүүчү убакыт).

ПОНТИ'ФИКИ **понтификтер** (Римде жрецтердин жогорку коллегиясынын мүчөлөрү).

ПОПОВ'ЩИНА **попчулдук** (диний таасирге байланыштуу ырым-жырымдар; чиркөө кубаттаган диндик мистикалык ишенимдер).

ПОСЕЙДО'Н **Посейдон** (байыркы гректердеги деңиздин кудайы).

ПОСЛА'НИЯ АПО'СТОЛОВ **пайгамбарлардын осуяттары** (байыркы христиан дининдеги «жаңы осуятка» киргизилген чыгармалар).

ПОСЛУ'ШНИК **послушник** (монастрда жашап, монах болууга даярданып жүргөн адам).

ПОСТЫ' **орозо** (христиан, буддизм жана ислам диндеринде белгилүү бир мөөнөткө чейин кээ бир тамактарды же күн бою тамак ичпөө ырым-жырымдары).

ПОСТРИЖЕ'НИЕ **кыркуу, кырктыруу** (чачын кыркып, монах кылуу).

ПОТО'П **топон суу** (библиядагы дүйнө жүзүн каптаган топон суу жөнүндөгү диний мифтик баян).

ПРА'ВЕДНИК **такыба сопу** (диндин жолун бузбаган киши).

ПРА'ВО ЦЕРКО'ВНОЕ **чиркөө укуктары** (чиркөөнүн ички түзүлүшү; чиркөө менен адамдардын ортосундагы мамиле же чиркөө менен мамлекеттердин ортосундагы мамилелердин жол-жоболору).

ПРАВОСЛА'ВИЕ **православие** (христиан дининин Чыгыш Европага таралган негизги бир тармагы).

ПРАВОСЛА'ВНЫЕ АФТОКЕ'ФАЛЬНЫЕ ЦЕ'РКВИ **православиелик афтокефалдык чиркөөлөр** (өз алдынча автономиялуу укугу бар чиркөөлөр; м.: *Албания чиркөөсү, Александрия чиркөөсү, Антиохия чиркөөсү, Болгария чиркөөсү, Грузия чиркөөсү, Иерусалим чиркөөсү, Кипр чиркөөсү, Константинополь чиркөөсү, Польша чиркөөсү, Румыния чиркөөсү, Орус православие чиркөөсү, Сербия чиркөөсү, Чехословакия чиркөөсү, Элла чиркөөсү*).

ПРАГМАТИ'ЗМ **прагматизм** (XIX к. акырында пайда болуп, чындыктын объективдүү закондорун танууч жана буржуазия үчүн гана күндөлүк пайдасы бар нерселерди чындык деп эсептөөчү, буржуазиялык идеалисттик философиялык агым).

ПРАЗДНИКИ РЕЛИГИОЗНЫЕ диний майрамдар (м.: пасха, орозо айт, курман айт ж. б.).

ПРАМОНОТЕИЗМ прамонотеизм (элдердин келип чыгышы жөнүндөгү буржуазиялык реакциячыл көз караш).

ПРЕДКОВ КУЛЬТ ата-бабалардын арбагы (м.: куран окутуу, курмандык чалуу ж. б.).

ПРЕДОПРЕДЕЛЕНИЕ тагдыр, буйрук (христиан, ислам, иудаизм, ж. б. диндердеги адамдардын тагдыры кудай тарабынан алдын ала белгиленет деген диний түшүнүк).

ПРЕЛАТ прелат (католик жана лютеран чиркөөлөрүндө жогорку орундагы дин кызматкерлери).

ПРЕОБРАЖЕНИЕ ХРИСТА’ Христостун жубулушу (христиан майрамдарынын бири).

ПРЕСВИТЕР пресвитер (протестант, христиан секталарында диндик общиналардын шайланган жетекчилери).

ПРЕСВИТЕРИАНСКАЯ ЦЕРКОВЬ пресвитер чиркөөсү (к. кальвинизм).

ПРЕСТОЛ тахты (чиркөөнүн төрүндөгү бийик стол).

ПРИМАС примас (католик жана англикан чиркөөлөрүндөгү епископтордун биринчиси).

ПРИОР приор (католиктердин эркектер монастрынын башчысы).

ПРИТЧА тамсил (библия китептериндеги диний мазмундагы тамсилдер).

ПРИХОД чиркөө коому (бир чиркөөгө келип сыйынуучулар, мусулмандарда бир мечитке келип намаз окуучулар).

ПРИЧАЩЕНИЕ ооз тийүү (кудайдын денеси жана каны деген символикалык тамактан ооз тийүү).

ПРОВИДЕНИЕ кудурет (адамдын эркинен тышкары кереметтүү күчтөрдүн эрки менен болуучу тагдырдагы буйрук деген диний түшүнүк).

ПРОВИДЕНЦИОЛИЗМ провиденциолизм (тарыхый окуяларды, объективдүү закондор менен түшүндүрбөстөн, кудуреттин буйругу менен болот деп түшүндүрүүчү көз караш).

ПРОЗЕЛИТ прозелит (жаңыдан башка динге кирген адам).

ПРОИСХОЖДЕНИЕ РЕЛИГИИ диндин чыгышы (динчилердин дин кудай тарабынан түзүлгөн деген көз караштарын илимий негизде жокко чыгаруучу атеизмдин негизги проблемаларынын бири).

ПРОИСХОЖДЕНИЕ ЧЕЛОВЕ’КА адамдын келип чыгышы (адамдын пайда болушу жөнүндөгү библиялык көз караш менен болгон күрөштүн натыйжасында, диалектикалык материализмдин негиз салуучуларынын бири Ф. Энгельс тарабынан илимий негизде аныкталган көз караш).

ПРОМЕТЕЙ Прометей (грек мифологиясындагы адамдарга отту алып келип берген баатыр).

ПРОПАГА’НДА НАУЧНО-АТЕИСТИ’ЧЕСКАЯ илимий-атеисттик

пропаганда (диндик көз караштарды, динге ишенүүчүлүктү жокко чыгарууда илимге негизделген үгүт-насыят иштери).

ПРОПОВЕ’ДНИК диний үгүттөөчү (диндик секталарда диний көз караштарды таратуучу атайын чиркөө кызматкерлери).

ПРОРО’КИ пайгамбарлар (диний окуулардын негиздерин «иштеп чыккан» деп эсептелген мифологиялык жана легендардуу үгүтчүлөр).

ПРОРО’ЧЕСТВО көзү ачык (адамдардын тагдырын же бөлөк окуяларды алдын ала төлгө, бал ачуу же башка нерселер аркылуу билүүгө болот — деген диний ишеним).

ПРОТЕСТАНТИ’ЗМ протестантизм (XVI—XVII к. католицизмге каршы күрөштүн натыйжасында Батыш Европада пайда болгон ири диний агым, *к. лютеранство, кальвинизм, англиканство).*

ПРЫГУНЫ’ секиргичтер (XIX к. 1-жарымында Россияда пайда болгон христиан дининин агымы).

ПСАЛМЫ’ псалмы (инжилдеги диний гимндер жана чокунуу ырлары).

ПСАЛО’МЩИК псаломщик (православие чиркөөсүндө поптун жардамчысы).

ПСАЛТЫ’РЬ псалтырь (инжилдин китептеринин бири).

ПУРИ’М пурим (байыркы еврейлердин Персия эзүүсүнөн кутулууга арналган майрамы).

ПУРИТА’НЕ пуританчылар (XVI—XVII к. англикан чиркөөлөрүн католицизмден тазалоону максат кылган протестант сектасы).

ПЯТИДЕСЯ’ТНИКИ элүүнчүлөр (секталарынын өтө катаалдарынын бири).

ПЯТИДЕСЯ’ТНИЦА пятидесятница (иудей жана христиандардын эгин жыйноону аяктаганга байланыштуу дин майрамы).

ПЯТИКНИ’ЖИЕ беш китеп (библиянын биринчи беш китеби).

Р

РА ра (байыркы египеттиктердин Күн кудайы).

РАВВИ’Н раввин (Иудей диндик общиналарынын башчыларынын наамы).

РАДЕ’НИЯ зикир чалуу (динге ишенген адамдардын ыр, бий, секирүү, кыймылдар менен эстен тануу абалына жетиши).

РА’ДОНИЦА радоница (славяндарда пасха майрамынан кийин көрүстөнгө барып өлгөндөрдү эске алуу күнү).

РАЗДЕЛЕ’НИЕ ЦЕРКВЕ’Й чиркөөнүн бөлүнүшү (1054-ж. христиан чиркөөлөрүнүн чыгыш (Константинополь) жана батыш (Рим) болуп бөлүнүшү).

РА’ЗУМА КУЛЬТ аң-сезимге сыйынуу (Франциядагы буржуазиялык революция учурундагы Якобинчилер сунуш кылган сыйынуу формасы).

РАЙ бейиш (диний түшүнүк боюнча бу дүйнөдө таза жүргөндөрдүн жаны тиги дүйнөдө түбөлүк жайгашуучу орун жыргалчылык).

РА'МА **рама** (индуизм дининде баатырчылыкты, намыстуулукту коргоочу символ).

РАМАЗА'Н **орозо** (мусулмандардын ай календарынын 9-айынын ары жана ал айда бүт эртеден кечке тамак ичпей орозо кармоо).

РАСКО'Л **бөлүнүү** (чиркөөлөрдүн ички өз ара карама-каршылыктарынын натыйжасында бөлүнүшү: м.: *XVII к. Россияда болгон диний кыймыл; бул кыймылдын аягы бир нече диний секталар түзүлүү менен бүткөн).*

РАСПЯ'ТИЕ **керүү, керме крест** (1. колу-бутун керип, жыгачка мык менен кагып коюу; кулдардын жазасы; 2. колу-буту керилип мык менен кадалган Иса пайгамбардын сүрөтү салынган крест).

РЕВИВАЛИ'ЗМ **ревивализм** (XVIII, XIX к. АКШда пайда болгон протестант сектасы).

РЕ'КВИЕМ **реквием** (1. католиктердин өлгөн адамга карата окулуучу кураны; 2. кайгылуу музыкалык чыгарма).

РЕЛИ'ГИЯ **дин** (керемettүү күчтөргө ишенүү; жаратылыштагы жана коомдогу сыры ачыла элек күчтөрдү тескери, фантастикалык формада түшүндүрүүчү идеологиялык ишенимдер).

РЕЛИ'КВИЯ **реликвия** (касиеттүү, кереметтүү деп саналган эски буюмдар).

РЕЛИ'КТ **реликт** (сейрек учуроочу нерсе).

РЕМОНСТРА'НТЫ **ремонстранттар** (XVII к. Нидерландия чиркөөлөрүндөгү реформачылардан бөлүнүп чыккан диндик секта).

РЕФОРМА'ЦИЯ **реформация** (XVI к. батыш Европада пайда болгон католицизмге, чиркөөгө каршы багытталган диний коомдук-саясий кыймыл).

РИБА'Т **рибат** (мусулмандардын динindеги айланасына коргон салынган мечит).

РИ'ЗНИЦА **ризница** (чиркөөнүн ар түрдүү буюмдары, поптун кийимдери сакталуучу жай).

РИ'МЛЯНАМ ПОСЛА'НИЕ АПО'СТОЛА ПА'ВЛА **пайгамбар Павелдин римдиктерге калтырган осуяты** (алгачкы христиандардын биздин эрага чейинки 69—68-ж. жазылган «жаңы осуяттын» бир бөлүмү).

РИТУА'Л **ырым-жырымдар** (диний мүнөздөгү ырым-жырымдар).

РИТУАЛИ'ЗМ **ритуализм, ырым-жырымчылдар** (англикан чиркөөлөрүнөн, бөлүнүп XIX к. 30-ж. пайда болгон диний агым).

РОГО'ЖСКОЕ КЛА'ДБИЩЕ **Рогожа көрүстөнү** (Москвадагы 1771-ж. негизделген поповщиналар общинасынын борбору).

РОЖДЕСТВО' БОГОРО'ДИЦЫ **богородицанын туулушу** (христиандарда Христостун энеси «ыйык» Мариянын туулушуна байланыштуу өткөрүлүүчү диндик майрам).

РОЖДЕСТВО' ХРИСТО'ВО **Христостун туулушу** (Христостун туулушуна арналган чоң майрам).

РО'МА **Рома** (Римди негиздеген жана аны колдоочу кудайы).

РОШ-ГАШАНА' **рош-гашана** (Иудейлердин жыл саноосу боюнча жетинчи айынын башында өткөрүлүүчү жаңы жыл майрамы).

РУ'ДРА **Рудра** (ведь динindегилердин эркектерди сактай турган башкы кудай).

РУКОПОЛОЖЕ'НИЕ **кол тийгизүү** (православие жана католик дининде чиркөө кызматкерлик атак берүү).

РУСА'ЛИИ **русалии** (славян калктарына Фракия жана Македониядан тараган жаз чыкканда ата-бабалардын арбагына сыйынуу асемдери, м.:*венок жасап мүрзөлөргө коюу, токойдогу кайыңды коолдоо ж. б.).*

РУСА'ЛКА **русалка** (элдик ишеним боюнча сууда жашоочу аял).

РУ'ССИКУМ **руссикум** (1929-ж. папа Пий XI тарабынан негизделген католик динин жайылтуучуларды даярдоочу мектеп).

РУ'ССКАЯ ПРАВОСЛА'ВНАЯ ЦЕ'РКОВЬ **орус православие чиркөөсү** (Россияда православие чиркөөсү XI к. Киев мамлекети христиан динин кабыл алгандан кийин негизделген).

РЯ'СА **ряса** (чиркөө кызматкерлеринин, монахтардын күндөлүк кие турган сырт кийими).

С

САВАО'Ф **Саваоф** (христиандардын согуш кудайы).

САДДУКЕ'И **саддукеилер** (биздин эрага чейинки II к. жана биздин эранын I к. байыркы иудейлерде пайда болгон диндик саясий агым).

САКА'ЛИБА **сакалиба** (мусулмандардын аскердик бөлүктөрүндө кызмат кылуучу европалык кулдар).

СА'ЛИИ **салии** (байыркы Римде жрецтердин 24 адамдан турган коллегиясы).

САЛЯ'Т **салят** (сыйынуу, зыярат кылуу).

САЛЯ'Т АЛЬ-ЛЕЙЛЬ **салят аль-лейль** (түнкү намаз).

САЛЯ'Т АЛЬ-ДЖИНАЗА' **салят аль-джиназа** (жаназа).

САЛЯ'Т АЛЬ-ЛЕЙЛЬ **Салят аль-лейль** (түнкү намаз).

САЛЯ'Т АЛЬ-ЛЬМЕ'ЙИТ **салят аль-льмейит** (өлгөнгө окулуучу куран).

САЛ'ЯТ АЛЬ-ФАДЖР **салят аль-фаджр** (эртең мененки намаз).

САМОСЖИГАЮ'ЩИЕ **өзүн-өзү өрттөөчүлөр** (XVIII—XIX к. Россияда пайда болгон православие дининдеги катаал секта).

САНСА'РА **сансара** (байыркы буддизм, брахманизм дининде адам, айбанат өлсө, анын жаны экинчи нерсеге өтөт деген диний түшүнүк).

САТАНА' **иблис, шайтан**

САТИ'РЫ **Сатиры** (байыркы гректерде жаратылыштын кудайы).

САТУРНА'ЛИИ **сатурналии** (байыркы римдиктердин Сатурнга арналган диндик майрамы).

СВАРО'Г Сварог (байыркы славяндарда Асман, Күн кудайы).

СВЕ'ЧИ ЦЕРКО'ВНЫЕ чиркөө шамдары (христиандардын байыркы убактардагы отко сыйынуудан калган чиркөөдө жагылуучу шамдары).

СВИДЕ'ТЕЛИ ИЕГОВЫ' Иеговдун күбөлөрү (XIX к. 2-жарымында АКШда адвентисттерден бөлүнүп чыккан христиан сектасы).

СВОБО'ДА СО'ВЕСТИ динге ишенүү эркиндиги (Коммунисттик партиянын чиркөө жана дин маселелериндеги негизги жоболору—чиркөөнү мамлекеттен, мектепти чиркөөдөн четтетүү жана ар кандай динге ишенүү мамлекеттик түзүлүшкө, граждандардын керт баштарынын эркиндигине, ден соолугуна жана турмушуна зыян келтирбесе, аны куугунтукка албоо).

СВОБОДОМЫ'СЛИЕ эркин ойчулдук (орто кылымдардан баштап дипди сынга алган коомдук ойлоодогу агым).

СВЯТИ'ЛИЩЕ касиеттүү орун (чиркөө тарабынан касиеттүү деп эсептелип, табынып-сыйынуучу орундар: Меке, Медина, Вифлеем ж. б.).

СВЯ'ТКИ святки (христиан диниидегилердин жетинчи январдан тартып эки жума бою өткөрүлүүчү дин майрамы).

СВЯТОВИ'Т святовит (батыш славяндардын христиан динине кире электеги башкы согуш кудайы).

СВЯТЫ'Е ыйыктар (өлгөндөн кийин чиркөө тарабынан ыйык деп табылган легендардуу адамдар).

СВЯ'ТЦЫ святцы (олуяларга арналган майрамдардын календардык тартипте түзүлгөн тизмеси).

СВЯЩЕ'ННИК дин кызматкери

СВЯЩЕ'ННИКИ-РАБО'ЧИЕ дин кызматкерлер-жумушчулар (Францияда экинчи дүйнөлүк согуштан кийин пайда болгон саясий-диндик агым).

«СВЯЩЕ'ННОЕ ПИСА'НИЕ» «ыйык китептер» (христиандардын, иудейлердин библиясы, мусулмандардын кураны ж. б.).

СЕ'БЕК Себек (байыркы египеттиктердин суу кудайы).

СЕЙИ'Д сейид (өзүлөрүн пайгамбар Мухаммедден тарагандар деп эсептешкен жана жашыл селде чалынууга укуктуу дин кызматкерлери).

СЕ'КТА секта (негизги динден бөлүнүп чыккан диний тармак, агым).

СЕКТА'НСТВО сектантчылык (негизги динден бөлүнүп чыккан диний окуунун жолун жолдоочулук).

СЕКУЛЯРИЗА'ЦИЯ секуляризация (чиркөөнүн, мечиттин, жана монастырдын мүлкүн мамлекеттик менчикке айландыруу жана алардан мектептерди ажыратуу).

СЕЛЕ'НА селена (байыркы грек мифологиясында Айдын кудайы).

СЕМИ'К семик (байыркы славяндардын жазында жана жайында өткөрүлүүчү ата-бабалардын арбагына сыйынуу ырым-жырымдары).

СЕМИНА'РИЯ ДУХО'ВНАЯ диний семинария (дин кызматкерлерин даярдоочу окуу жайы).

СЕТ сет (байыркы египеттиктердин талаа, чет өлкөлөр кудайы).

СИВИ'ЛЛИНЫ КНИ'ГИ сивиллиндин китептери (байыркы гректер, римдиктер, иудей жана алгачкы христиан динииндегилердин диндик мүнөздө айтылган ар түрлүү окуяларга, элдерге, шаарларга, тарыхий эстеликтерге тиешелүү чыгармаларынын жыйнагы).

СИКХИ'ЗМ сикхизм (индуизмде касталарга бөлүнүүчүлүк көз караштарына каршы пайда болгон монотеисттик диний агым).

СИЛЛО'Н силлон (1894-ж. Францияда католизмге «христиан демократиясы» жөнүндөгү идеяны таратууну көздөгөн коомдук агым).

СИЛЬВА'Н сильван (байыркы италиялыктарда өсүмдүк жана айбанаттар кудайы).

СИ'МВОЛ ВЕ'РЫ дин символу (белгилүү бир диндин негизги догматтарынын, канондорунун системалуу жана кыска баяндалган формасы, м.: *христиан дининин символу болуп Христостун өмүрү, анын ыйыктуулугу ж. б. сапаттары кирет*).

СИМОНИ'Я симония (орто кылымдагы католик ж. б. диндеги чиркөөлүк кызмат орундарын сатуунун системасы).

СИН син (байыркы ассириялыктардын Ай кудайы).

СИНАГО'ГА синагога (иудай динииндегилердин сыйына турган үйү жана ошол үйгө келип сыйынып туруучулар).

СИНЕДРИО'Н синедрион (биздин эрага чейинки I к. жана биздин эранын I к. Иерусалимде саясий сот ж. б. милдеттерди аткарган диний мекеме).

СИНКРЕТИ'ЗМ РЕЛИ'ГИИ дин синкретизми (бир динде ар түрдүү диний көз караштардын элементтеринин болушу).

СИНО'Д синод (1721-ж. Петр I тарабынан түзүлгөн Россиянын православие чиркөөлөрүн башкаруучу мекемеси).

СИНОПТИ'ЧЕСКИЕ ЕВА'НГЕЛИЯ синоптикалык евангелие (биринчи үч евангелие).

СИНТОИ'ЗМ синтоизм (Японияда алгачкы коомдук түзүлүштө пайда болгон диний көз караш жана XVIII к. баштап буддизмдин көп элементтерин өздөштүргөн диний агым).

СИОНИ'ЗМ сионизм (азыркы кездеги элүүнчүлөрдүн бир агымы).

СИОНИ'СТЫ сионисттер (сионизмдин жолун жолдоочулар).

СИ'РА сира (Мухаммед пайгамбар жөнүндөгү диний адабияттардын жыйнагы).

СКИТ скит (православие динииндеги монастырларынын көбүнчө алыскы түнт токой же талааларга курулган филиалы).

СКОПЦЫ' бычылгандар (Россияда XVII к. 70-ж. пайда болгон диний агым).

СЛУЖЕ'БНИК служебник (православие чиркөөлөрүндөгү дин кызматкерлери пайдалана турган диний чыгарма).

СНЫ ВЕ'ЩИЕ аян берүүчү кереметтүү түш (айрым түштөр, алдын ала аян берип, ал турмушка ашат деген түшүндүрүүлөр).

СОБО'Р собор (1. бир өлкөнүн, областтын епископторунун съезди; 2. архиерей чокунуу ырым-жырымын өткөрүүчү негизги чиркөө).

СОЛОМО'Н **Соломон** (библия боюнча Израилдин үчүнчү падышасы).

СОЛОМО'НА ПРЕМУ'ДРОСТЕЙ КНИ'ГА **Соломондун акылман китеби** (Израилдин падышасы Соломондун чыгармасы деп эсептелген китеп).

СО'МА **сома** (ведь динindegилер кудай жолуна арнап, майрам учурунда ичүүчү өсүмдүктөрүн ширесинен жасалган ичимдиги).

СОЦИА'ЛЬНОЕ ЕВА'НГЕЛИЕ **социалдык евангелие** (XIX к. 2-жарымында АКШда пайда болгон христиандык социализм агымына окшош келген, протестанттык диний агым).

СОЦИА'ЛЬНЫЕ НЕДЕ'ЛИ **социалдык жумалыктар** (кээ бир батыш Европа өлкөлөрүндөгү католик чиркөөлөрү тарабынан уюштурулган ачык семинар-лекция).

СОЮ'З ВОИ'НСТВУЮЩИХ БЕЗБО'ЖНИКОВ **кужүрмөн кудайсыздар союзу** (СССРде 1925—1941-ж. ар кандай диндик агымдар жана калдыктар менен күрөшкөн коомдук-массалык уюм).

СПИРИТИ'ЗМ **спиритизм** (жандын ээсин көрүүгө болот деген диний ишеним).

СПИРИТУА'ЛИЗМ **спиритуализм** (материяны эмес, духту реалдуу деп таанышан, илимге жат, реакциячыл идеалисттик философиялык агым).

СПИРИТУА'ЛЫ **спиритчилер** (XIII—XIV к. пайда болгон католик монахтар орденинин мүчөлөрү).

СРАВНИ'ТЕЛЬНО-ИСТОРИ'ЧЕСКОЕ ИЗУЧЕ'НИЕ РЕЛИ'ГИИ **динди салыштырма-тарыхый изилдөө** (диндин ар кандай догматтарын археология, антропология, тил ж. б. илимдердин өсүшүнө байланыштуу салыштыруу аркылуу үйрөнүү методу).

СТАРОКАТО'ЛИКИ **эски католиктер** (Рим католик чиркөөлөрүнөн бөлүнүүнү каалаган, XIX к. 2-жарымында пайда болгон диний агым).

СТАРООБРЯ'ДЦЫ **эски ырым-жырымчылдар** (православие чиркөөлөрүнүн бөлүнүшүнөн пайда болгон айрым чиркөөлөрдүн жана секталардын группасы).

СТИ'ГМЫ **стигмалар** (динге ишенген адамдардын этине пайда болгон кызыл так ж. б. белгилерди, диндик мүнөздө «кудай жакшы көргөндөрүн сыйлады» деген түшүнүк).

СТИКС **стикс** (грек мифологиясында океан жана дария кудайы).

СТИХА'РЬ **стихарь** (православие дин кызматкерлери кие турган узун чапан).

СТРАСТНА'Я НЕДЕ'ЛЯ **кыйналуу жумасы** (пасха майрамынын алдындагы эң акыркы жума).

СТРА'ШНЫЙ СУД **акыр кыямат**

СТРИБО'Г **стрибог** (байыркы славян калктарынын шамал, добуул кудайы).

СТРИГО'ЛЬНИКИ **стригольниктер** (XIV к. 2-жарымында Новгород жана Псковдо чыккан феодализмге каршы багытталган диндик мүнөздөгү кыймыл).

СТУ'ПА **ступа** (буддисттердин чиркөө имараттарын сактоо үчүн курулган храмы).

СУББО'ТА **ишенби** (байыркы еврейлердин дем алыш майрамы болуп саналган).

СУББО'ТНИКИ **ишенбичилер** (XVII к. аягында Россиядагы крепостной дыйкандардын арасында пайда болгон христиандык секта).

СУ'ДЕЙ КНИ'ГА **сот китепчеси** (Палестина еврейлеринин биздин эрага чейинки XIII—XI к. турмушун сүрөттөгөн библиянын бөлүкчөсү).

СУЕВЕ'РИЕ **жок нерсеге сокур ишенүүчүлүк**

СУККО'Т **суккот** (байыркы еврейлердин түшүм жыйнап алууга байланыштуу майрамы).

СУ'ННА **сунна, сүннө** (Мухаммед пайгамбар жөнүндөгү жомоктор, лакаптар жана куранга кошумча иретинде берилген түшүндүрүүлөр).

СУННИ'ЗМ **суннизм** (ислам дининин куранды жана сунпаны өзгөрүүсүз тааныган агымы).

СУ'РА **сүрөө** (курандын 114 бөлүгүнүн ар биринин аты).

СУ'ТРЫ **сутралар** (байыркы индиялыктардын диндик мүнөздө жазылган адабий чыгармалары).

СУФИ'ЗМ **суфизм** (ислам динindeги VIII—IX к. пайда болгон мистикалык агым).

СХИ'ЗМА **схизма** (негизги диний агымдан бөлүнүп кеткен бирок анын негизги, м.: *догматтарын колдоочулук*).

СХИ'МА **схима** (өзүн-өзү кыйнаган аскет монахтардын жогорку диний наамы).

СХОЛА'СТИКА **схоластика** (орто кылымдардагы диний догматтарга негизделген идеалисттик-философиялык агым).

Т

ТАБОРИ'ТЫ **таборлуктар** (Чехиядагы XV к. 1-жарымында чыккан Ян Гус башында турган улуттук-боштондук жана реформация кыймылынын революциячыл-демократтык бир канаты).

ТАБУ' **табу, тергөө** (кандайдыр бир кыймыл-аракетке, сөзгө же буюмга тыюу салуу; ушундай тыюу салынган кыймыл-аракет, сөз же буюм).

ТАЛИСМА'Н **тумар** («ыйык» деп эсептешкен буюм, нерсе же көрүнүш).

ТАЛМУ'Д **талмуд** (еврейлердин биздин эрага чейинки V—III к. жазылган негизги диний китеби).

ТАЛМУДИ'СТ **талмудчу**

ТАЛМУ'Д-ТО'РА **талмуд-тора** (иудей динindeги жарды үй-бүлөлөрдөн чыккан балдарды диний майда кызматтарга даярдай турган окуу жай).

ТАММУ'З таммуз (байыркы Шуммер, Вавилон жана Ассирия калктарынын суу жана өсүмдүк кудайы).

ТАМПЛИЕ'РЫ тамплиерлер (XII к. башында пайда болгон диний монахтар ордени. XIV к. француз королу Филипп IV тарабынан талкаланган).

ТАНИ'Т танит (байыркы карфагендиктердин Ай кудайы).

ТАРИКА'Т тарикат (ислам өлкөлөрүндө дервиштерди даярдоо баскычы).

ТА'РТАР тартар (байыркы грек мифтеринде—тозок).

ТЕВТО'НСКИЙ О'РДЕН тевтон ордени (1190-ж. негизделген католик дининдеги согуштук монахтар орденинин бири).

ТЕИ'ЗМ теизм (дүйнөнү кудай жараткан жана аны кудай башкарат деген диний-мистикалык көз караш).

ТЕЛЕОЛО'ГИЯ телеология (дүйнөдөгү бардык көрүнүштөр кудайдын мурдатан белгилеген буйругу боюнча өнүгөт деген, диний-идеалистик окуу).

ТЕОГО'НИЯ теогония (кудайлардын санжырасы жөнүндөгү мифтер).

ТЕОДИЦЕ'Я теодицея (ар кандай кырсыктардын болушуна кудай күнөөлүү эмес деп эсептеген реакциячыл диний-философиялык окуу).

ТЕОКРА'ТИЯ теократия (чиркөөлүк бийлик менен катар саясий бийлик да дин кызматчыларынын колунда болгон башкаруу формасы).

ТЕОСО'ФИЯ теософия («тиги дүйнө» менен байланышы аркылуу бардык диндердин ички мазмунун билүүгө болот деп ишендирүүчү диний-мистикалык окуу).

ТЕ'РМИН термин (байыркы римдиктердин талаш-тартыш, чыр-чатак маселелерди чечүүчү кудайы).

ТЕРЦИА'РИИ терциарийлер (1221-ж. Франциск Ассиз тарабынан негизделген католиктер орденинин мүчөлөрү).

ТЕФСИ'Р тефсир (курандын котормосу).

ТИАМА'Т тиамат (байыркы вавилондуктардын суу жана кырсык болтуруучу кудайы).

ТИА'РА тиара (Байыркы Персия жана Ассирия падышанын баш кийими).

ТИ'ХОНОВЩИНА тихоновщина (контрреволюциячыл көз караштагы православие чиркөө кызматкерлери менен кулактардын 1923-ж. түзгөн диний-саясий уюму).

ТОЛСТО'ВСТВО толстойчулук (XIX к. аягы, XX к. башында Россияда пайда болгон Л. Н. Толстойдун «зомбулукка каршылык кылбоо» деген көз карашын улантуучу христиандык диний агымды колдоочулук).

ТОМИ'ЗМ томизм (орто кылымдарда жашаган теолог Фома Аквинскийдин философияны динге кызмат кылдырууга үгүттөгөн окуусу жана анын жолун жолдоочулардын философиялык көз караштары).

ТОР тор (Скандинавия өлкөлөрүнүн мифологиясында чагылган жана түтүм кудайы).

ТО'РА тора (байыркы еврейлердин диний формада жазылган закондор жыйнагы).

ТОТ Тот (байыркы Египетте ай кудайы).

ТОТЕМИ'ЗМ тотемизм (уруулар менен аларды «колдоочу-айбандар» же башка жаратылыш кубулуштарынын арасында «ыйык» байланыш бар деген түшүнүккө негизделген эң байыркы диндердин бири).

ТРЕ'БНИК требник (православие дининин ырым-жырымдарынын жыйнагы).

ТРИМУ'РТИ тримурти (брахмандардын жана индуизм динидегилердин I к. чыккан диний көз караштагы окуусу).

ТРИНИТА'РИИ тринитарийлер (XII к. негизделген католик динидеги монахтар орденинин мүчөлөрү).

ТРИПИТА'КА трипитака (буддизм дининдеги адабий чыгарма).

ТРИТО'Н тритон (байыркы грек мифологиясында—деңиз кудайы).

ТРО'ИЦА үчүлүк (христиан дининде бир кудай үч мазмунда — кудай-ата, кудай-бала, кудай-кереметтүү дух — деген диний догмат).

ТРОПТА'РЬ тропарь (православие чиркөөлөрүндө диний майрамдарда ырдалуучу сыйынуу ыры).

ТЮБИГЕ'НСКАЯ ШКО'ЛА тюбинген мектеби (XIX к. I-жарымында Тюбинген университетиндеги теологдор негиздеген библияны изилдөө агымы).

У

УКРАИ'НСКОЕ ЕВА'НГЕЛЬСКОЕ ОБЪЕДИНЕ'НИЕ украиналык евангелиялык бирикме (1922-ж. Нью-Йоркто өткөрүлгөн евангелисттердин съездинде уюштурулган батыш украиналыктардын сектасы).

УКРАИ'НСКОЕ ОБЪЕДИНЕ'НИЕ ЕВА'НГЕЛЬСКИХ ХРИСТИА'Н-БАПТИ'СТОВ Украинадагы евангелиялык христиан-баптисттердин бирикмеси (Батыш Украина 30-ж. негизделген, евангелия--христиандар менен баптисттерден бириккен уюму).

УЛЕ'МЫ уламалар (мусулман дининин закондорун жана догматтарын чечмелөөчү жогорку билимдүү адамдар).

УЛЬТРАМОНТА'НСТВО ультра монтанчылык (католизмде папанын чексиз бийлигин жактоочулук).

УНИА'ТЫ униаттар, келишүүчүлөр (1596-ж. Брест Униясынын негизинде батыш Украина жана батыш Белоруссиянын православие чиркөөлөрү католик чиркөөлөрү менен биригип кетип, Рим папасынын карамагына өтүшүнө байланыштуу ошол диний агымга ишенүүчүлөр).

УНИВЕРСИТЕ'Т АТЕИ'ЗМА атеизм университети (атеист-пропагандисттерди даярдоочу курстар).

У'НИЯ уния, келишим (Рим папасы тарабынан түзүлгөн келишимдер).

УПАНИША'ДЫ **упанишаддар** (байыркы индиялыктардын касталык түзүлүшү пайда болгондон кийин негизделген ар түрлүү диний-философиялык көз караштардын системасы).

УПЫ'РЬ **ач-арбак** (европалык көп калктарга таралган диний түшүнүктөр—түнүчүндө мүрзөдөн чыгып, уктап жаткан кишилердин канын соруучу).

УРАЗА' **орозо** (мусулмандардын бир ай бою эртеден кечке чейин тамак ичпей коюу ырым-жырымдары).

УРАЗА'-БАЙРА'М **орозо айт** (орозо кармоо мөөнөтү бүткөнгө байланыштуу мусулмандардын өткөрүлүүчү диндик майрамы).

УРСУЛИ'НКИ **урсулинкалар** (1535-ж. Италияда негизделген католик монах-аялдарынын орденинин мүчөлөрү).

УСТА'ВЩИК **уставщик** (чиркөөлөрдө диний уставдарга ылайык чокунуу жана ырдоо тартиптерине көз салуучу дин кызматкери).

УТЕШИ'ТЕЛЬСТВО **соороттуучулук, жубантуучулук** (карама-каршылыктуу таптык коомдогу ар кандай эзүүлөрдүн жана ага байланыштуу таптык күрөштүн күрчүшүн болтурбоого багытталган аракеттер).

УЧИ'ЛИЩЕ ДУХО'ВНОЕ **дин училищасы** (падышачылык Россияда православие чиркөөлөрүнө таандык төмөнкү окуу жайы).

Ф

ФАВН **фавн** (байыркы Рим мифологиясында талаа, токой кудайы).

ФАКИ'Р **факир** (1. мусулмандарда—кайырчы, тентимиш, дубана; 2. Индияда—тентимиш көз боёмочу).

ФАКИ'Х **факих** (мусулман диний жогорку мектептеринин окутуучусу).

ФАНАТИ'ЗМ **фанатизм** (диний догматтарга кыйшаюусуз ишенүүчүлүк жана башка көз караштарга, диний догматтарды бузуучулук менен аёосуз күрөшүүчүлүк).

ФАРИСЕ'Й **фарисей** (1. биздин эрага чейинки II—I к. пайда болгон байыркы Иудейлик шаардын бай катмарларынын диний-саясий партиясынын мүчөсү; 2. сопусунган эки жүздүү, арамза).

ФАТАЛИ'ЗМ **фатализм** (кишинин тагдыры анын мандайына жазылып коюлган имиш деген диний түшүнүк).

ФА'ТИХА **бата** (курандын биринчи башталыш бөлүгү).

ФАЭТО'Н **фаэтон** (байыркы грек мифологиясында Күн, кудайынын баласы).

ФЕДОРОВЦЫ **Фёдоровчулар** (1923-ж. негизделген реакциячыл монархисттик христиан сектасы).

ФЕМИ'ДА **Фемида** (байыркы грек мифологиясында адилетчилдиктин кудайы).

ФЕТИ'Ш **фетиш** («касиеттүү» деп сыйынылуучу буюм; м.: *тумар, бүркүттүн тырмагы ж. б.*).

ФЕТИШИ'ЗМ **фетишизм** (жансыз заттарга «касиеттүү» деп табынуучулук).

ФИДЕИ'ЗМ **фидеизм** (динди илимден жогору койгон, акыл-эсти чындыкты түшүнүүгө күчсүз—деп эсептеген реакциячыл теория).

ФИКХ **фикх** (мусулман феодалдык-теократтык мамлекеттерде диний негизде иштелип чыккан нормалар).

ФИЛИ'ППОВЦЫ **филипповчулар** (XVIII к. пайда болгон эски ырымжырымды жактоочу, попсуздар коомунун диний сектасы. Өзүн-өзү өлтүрүүнү «кудайдын» алдында ыйык нерсе катары эсептешкен ашынган фанатиктер болушкан).

ФИЛОСО'ФИЯ РЕЛИ'ГИИ **дин философиясы** (диндин догматтарын философиялык жол менен талкуулоочу англиялык философ идеалист Д. Юм тарабынан негизделген буржуазиялык идеалисттик окуу).

ФИНИКИ'ЙСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **финикия дини** (биздин эрага чейинки II—I миң жылдыктарда Финикиянын колонияларына тараган диний көз караштардын системасы).

ФЛАГЕЛЛА'НТЫ **флагелланттар** (XIII к. батыш Европада таралган өзүн өзү бычуучулар сектасынын мүчөлөрү).

ФЛО'РА **флора** (байыркы италиялыктардын жаз жана гүл кудайы).

ФЛОРЕНТИ'ЙСКАЯ У'НИЯ **флоренция келишими** (1439-ж. Флоренцияда католик жана православие чиркөөлөрүнүн ортосунда түзүлгөн келишим).

ФОРТУ'НА **фортуна** (байыркы римдиктердин «тагдыр» жана бакыт кудайы).

ФРАНКИ'СТЫ **франкисттер** (1756-ж. Польшада негизделген майда буржуазиялык кудай дининдеги секта).

ФРАНЦИСКА'НЦЫ **францискчилер** (католиктердин кайырчы монахтар орденинин мүчөлөрү).

ФРИГГ **фригг** (байыркы Скандинавия калктарынын үй-бүлөчүлүк, нике кудайы).

ФУНДАМЕНТАЛИ'ЗМ **фундаментализм** (протестант динине тиешелүү 1910—1912-ж. Америка Кошмо Штаттарында негизделген реакциячыл антидемократтык агым).

Х

ХАДЖЖ **ажы** (1. Мекеге барып зыярат кылуу; 2. Мекеге барып келген мусулман).

ХАДИ'С **хадис** (Мухаммед пайгамбар тарабынан айтылып калтырылган аяндар, эскерүүлөр).

ХАЛИ'Ф халиф (мусулман өлкөлөрүндө дин жана мамлекеттин башындагы бийлөөчүнүн титулу).

ХАМБО'-ЛА'МА Хамбо-Лама (Тибеттеги ламаит—монастырларынын башчысы).

ХАНАА'Н Ханаан (байыркы Палестина жана Финикиянын аймагынын аты).

ХАНЖЕСТВО' сопусунуучулук (диндик формага жамынган эки жүздүүлүк, бузукулук).

ХАНИФИ'ЗМ ханифизм (VI—VII к. Аравияда пайда болгон диндик мүнөздөгү кыймыл).

ХАРИДЖИ'ТЫ хариджиттер (VII к. пайда болгон мусулман общиналарын демократташтырууну талап кылышкан алгачкы диний секта).

ХАРИ'ТЫ Хариттер (байыркы гректерде сулуулуктун жана шаттыктын кудайлары).

ХАСИДИ'ЗМ хасидизм (Польшада, Россияда жасаган еврейлердин XVIII к. пайда болгон диндик-саясий мүнөздөгү кыймылы).

ХАТО'Р хатор (байыркы египеттиктердин шаңдуулуктун, сүйүүнүн, музыканын кудайы).

ХЕ'ДЕР хедер (Иудайлардын диний башталгыч мектеби).

ХИ'ДЖЛРА хиджара (1. Мухамеддин Мекеден Мединага көчүшү; 2. ушул окуя (622-ж) Мухамеддин Мекеден Мединага келиши, мусулмандарда жыл саноонун башталышы катары эсептелет).

ХИЛИА'ЗМ хилиазм (Христостун «экинчи жолу кайра келиши менен» миң жылдык адилеттүү заман орнойт деген диний-мистикалык ишеним).

ХИНА'Я'НА хинаяна (буддизмдин бир агымы).

ХИТА'Н хитан (сүннөткө отургузуу).

ХЛЫСТЫ' хлысты (христиандардын Россияда XVII к. ортосунда пайда болгон катаал диний сектасы).

ХНУМ Хнум (байыркы египеттиктердин Нил дарыясын сактоочу кудайы).

ХО'НСУ хонсу (байыркы египеттиктердин Ай кудайы).

ХОРУ'ГВЬ хоругвь (чиркөөнүн «ыйык» туусу).

ХРАМ храм (кудайга табынып, чокунуучу, намаз окулуучу үй, м.: *чиркөө, мечит* ж. б.).

«ХРИСТИА'НСКАЯ НАУ'КА» «христиан илими» (1879-ж. АКШда пайда болгон протестант динине жакын агым).

ХРИСТИА'НСКИЕ ПРОФСОЮ'ЗЫ христиан профсоюздары (кээ бир капиталисттик өлкөлөрдөгү (Бельгия, Италия, Франция, ФРГ, Нидерландия, Швейцария, Азия, Африка өлкөлөрүндөгү) Латын Америкасындагы чиркөөлөрдүн таасиринде уюштурулган жумушчулардын уюму).

ХРИСТИА'НСКИЙ СОЦИАЛИ'ЗМ христиандык социализм (христиандык-диндик догматтарды социалисттик көз карашка жакындаткан, диндик ар кандай талаптарды элдердин муктаждыгына кызмат кылат деп эсептеген окуу).

ХРИСТИА'НСТВО христианчылык (биздин замандын I к. Рим империясынын чыгыш провинцияларында пайда болуп, кийин көп өлкөлөргө тараган дүйнөлүк ири диндердин бири).

ХУ'РДЭ хурдэ (ламаит дининдегилердин чокунуучу «тегирмени»).

ХУ'ТБА хутба (мусулмандардын башкы имамдар тарабынан орозо жана курман айттарда окуучу курандары).

Ц

ЦАГА'Н-САРА'-ХУРА'Л цаган-сара-хурал (ламаиттердин жаңы жылдын келишине байланыштуу өткөрө турган диний окуусу жана ырым-жырымдары).

ЦАМ цам (ламаиттердин диний майрамы).

ЦА'РСТВО БО'ЖЬЕ кудайдын падышачылыгы (христиандардын, Христостун «экинчи жаралышына» байланыштуу орноочу заман деген диний түшүнүгү).

ЦЕЛИБАТ целибат (католик дин кызматкерлеринин жана православие монахтарынын кечил өтүшү, үйлөнүүгө акысыздыгы).

ЦЕНЗУ'РА ДУХО'ВНАЯ дин цензурасы (чыгармаларды, басмадан чыгаруу алдында чиркөө тарабынан каралып чыгуу тартиби).

ЦЕРЕ'РА Церера (байыркы римдиктерде—дыйканчылык жана үрөн кудайы).

ЦЕРКО'ВНОЕ ПРА'ВО чиркөө укугу (чиркөөнүн ички жана сырткы укуктарын жөнгө салуучу жоболор).

ЦЕРКО'ВНЫЙ БРАК чиркөөлүк нике (падышачылык Россияда чиркөө законуна ылайык гана нике кыюу тартиби).

ЦЕ'РКОВЬ чиркөө (белгилүү бир динге ишенүүчүлөрдүн уюму жана анын догматтарын жайылтуучулардын бирикмеси).

ЦЗУ'ЛАЙН-ХУРА'Л цзуйлайн-хурал (ламаизм динин негиздөөгө арналып өткөрүлүүчү диндик майрам).

ЦИСТЕРЦИА'НЦЫ цистерциумдуктар (Францияда Цистерциум районунда монах Роберт тарабынан 1098-ж. негизделген католик монахтар орденинин мүчөлөрү).

Ч

ЧАЛМА' селде (эркек мусулмандардын баш кийими).

ЧАСО'ВНЯ кичинекей чиркөө (көбүнчө жолдун кесилиштерине «ыйык» деп эсептелген булактардын боюна же мүрзө коргондору бар жерлерге курулган кичинекей чиркөө).

ЧАСОСЛО'В часослов (православие дининдегилердин чиркөөлөрдө күнүгө окулуучу диний китепчеси).

ЧАЧВА'Н **чачван** (паранжанын бүркөнчүгү, пардасы).

ЧЕТКИ' **теспе**

ЧЕ'РНАЯ МА'ГИЯ **кара зыйкыр,** *к.* **магия.**

ЧЕТЫРЕХДЕСЯ'ТНИКИ **төрт ондукчулар** (Римде II к. пайда болгон христиан сектасы).

ЧЕ'ШСКИЕ БРА'ТЬЯ **чех туугандар** (Чехияда кол өнөрчүлөрдөн жана дыйкандардан түзүлгөн католик динине каршы багытталган XV к. диний секта).

ЧИСТИ'ЛИЩЕ **чистилище** (диндик-мистикалык мифологияда—өлгөн кишинин күнөөсүн бейишке барганга чейин арылта турган жай; өлгөн кишинин туугандары же жакындары тарабынан «сыйынуу», «курмандык чалуу» ж. б. жолдору менен жүргүзүлөт).

ЧУ'ДО **керемет, укмуш**

ЧУР, ЩУР **чур, щур** (байыркы славяндардын үй колдоочу кудайы).

ЧУ'РИКОВЦЫ **чуриковчулар** (XIX к. 90-ж. Россияда негизделген диндик секта).

Ш

ШАБУО'Т **шабуот** (байыркы еврейлердин дыйканчылыкка байланыштуу өткөрүлүүчү диний майрамы).

ШАЙТА'Н **шайтан** (мусулмандарда азезил, азгыргыч).

ШАМА'Н **шаман** (алыскы түндүк элдеринин дин кызматкери).

ШАМА'НСТВО **шамандык, бакшычылык** («кереметтүү» тескери күчтөрдүн бардыгына ишендирүүчү байыркы диндердин бири).

ШАМА'Ш **Шамаш** (байыркы ассириялыктарда—Күн кудайы).

ШАРИА'Т **шариат** (Ислам дининде куран жана сунна закондорунун негизинде диний, үй-бүлө, граждандык жүрүм-турумдардын жана укуктардын негизи, жыйнагы).

ШАХСЕ'Й-ВАХСЕ'Й **шахсей-вахсей** (мусулман-шииттердин мухаррем айынын биринчи он күндүгүндө Али пайгамбарга арнап аза күтүү, өзүн өзү кыйноо ырым-жырымдары).

ШЕЙХ **шайык** (1. мусулман общиналарынын башында турган дин кызматкери; 2. ата-бабасы мазарда көмүлгөн жана мазар кайтаруучу адам).

ШЕЙХ УЛЬ-ИСЛА'М **шейх уль-ислам** (ислам өлкөлөрүндө диний кызматкердин эң жогорку, ардактуу наамы).

ШЕЛАПУ'ТЫ **шелапуттар** (XIX к. 60-ж. Украина, Дон, Түндүк Кавказ дыйкандарынын арасында таралган христиан сектасы).

ШИ'ВА **Шива** (индуизмдеги негизги кудайлардын бири).

ШИИ'ЗМ **шиизм** (ислам дининин Иран, Ирак ж. б. өлкөлөргө кеңири таралган негизги агымдарынын бири).

ШТУНДИ'ЗМ **штундизм** (Россияда немец колонияларында XIX к. орто ченинде пайда болгон евангелиелик-баптистик секта).

ШУ **Шу** (байыркы египеттиктерде—Асман кудайы).

Э

Э'А **Эа** (ассириялыктарда—жер астындагы суу кудайы).

ЭВМЕНИ'ДЫ **Эвмениддер** (байыркы гректерде— өч алуунун, каардын, каргыштын кудайлары).

ЭДЕ'М **эдем** (библия легендаларында—бейиш, жыргалчылык).

ЭКЗА'РХ **экзарх** (1. байыркы грециядагы храмдарда жашоочу жрецтердин башчысы; 2. византия империясындагы областты башкаруучу жетекчи; 3. азыркы православие динindеги чиркөөлөрдү башкаруучу епископ; 3. азыркы православие динindеги административдик-территориялык округдук чиркөөлөрдүн башчысы, м.: *Украинанын экзархы ж. б.*).

ЭКЗИСТЕНЦИАЛИ'ЗМ **экзистенциализм** (азыркы учурда Францияда, Батыш Германияда кеңири таралган субъективдүү идеалисттик-философиялык көз караш).

ЭКСТА'З **талма, элирүү, талуу** (диндик ырым-жырымдарды аткаруунун, айрыкча көп убакытка чейин чокунуунун натыйжасында талып жыгылуу, жөөлүү).

ЭКУМЕНИ'ЧЕСКОЕ ДВИЖЕ'НИЕ **ааламдык кыймыл** (XIX к. аягында протестант дининде пайда болгон дүйнө жүзүндөгү христиан чиркөөлөрүн бириктирүүгө чакыруу кыймылы).

ЭНЦИ'КЛИКА **энциклика** (Рим папасынын бүткүл католик динindеги чиркөөлөргө, дин кызматкерлерине ар кандай диний, коомдук-саясий, моралдык жана башка маселелерге арналган кайрылуусу).

ЭО'Л **эол** (байыркы гректерде—шамал кудайы).

Э'ОС **эос** (байыркы гректерде—таң заардын, жарыктын, жылдыздардын кудайы).

ЭНЛИ'ЛЬ **Энлиль** (байыркы ассириялыктардын жана шумерлердин башкы кудайы).

ЭРИ'НИИ **Эриннии** (байыркы римдиктерде — жек көрүү, өч алуу кудайы).

ЭРО'Т **Эрот** (байыркы гректерде—сүйүү кудайы).

ЭССЕ'НЫ **эссены** (биздин эрага чейинки II к. байыркы иудай дининен бөлүнгөн такыбалардын сектасы).

ЭСХАТОЛО'ГИЯ **эсхатология** (акыр заман жөнүндөгү диний, миф, түшүнүктөр).

ЭШМУ'Н **Эшмун** (байыркы финикиялыктарда дарылоо, айыктыруу кудайы).

5* 1277

Ю

ЮБИЛЕ'ЙНЫЕ ГО'ДЫ, СВЯТЫ'Е ГО'ДЫ **юбилейлик жылдар, ыйык жылдар** (католик чиркөөлөрүндө папа—Бонифаций VIII тарабынан сунуш кылынган юбилейлик 100 жылдыкты белгилөө мөөнөтү).

ЮЖНОАРАВИ'ЙСКАЯ РЕЛИ'ГИЯ **Түштүк Аравия дини** (биздин эрага чейинки I миңинчи жылдардагы түштүк Аравиянын—Миней, Сабей, Хадрамаут жана Катабан мамлекеттеринде таралган диндик көз караштардын системасы).

ЮПИ'ТЕР **Юпитер** (байыркы италиялыктарда—асмандын, чагылгандын кудайы).

ЮРО'ДИВЫЕ **«көзү ачыктар»** (дин үчүн дүйнөнүн, жашоонун бардык жыргалчылыгынан өз эрки менен баш тарткан фанатиктер).

Я

ЯВЛЕ'НИЕ ИКО'Н **икондун көрүнүшү** (кокусунан талаадан ж. б. жерлерден табылган иконду «кудайдын жиберген «кереметн» деп касиеттеп, динге ишенүүчүлөрдү алдоо).

ЯЗЫ'ЧЕСТВО **бутпарастык** (бутка табынуучулук; христиан динине чейинки көп кудайга табынууга негизделген дин).

ЯНСЕНИ'ЗМ **янсенизм** (XVII—XVIII к. европалык буржуазиянын айрым катмарына тараган диний агым).

ЯРИ'ЛО **ярило** (байыркы славяндарда—түшүм кудайы).

Я'ХВЕ **Яхве** (иудаизм дининде—башкы кудай).

Эгемберди Маанаев

РУССКО-КИРГИЗСКИЙ ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЙ СЛОВАРЬ ПО АТЕИЗМУ
(проект)

Редактор издательства А. Б. Исабекова
Обложка художника В. Ф. Роека
Технический редактор Э. К. Гаврина

Сдано в набор 26/V 1969 г. Подписано в печать 13/VIII 1969 г. Формат бумаги 60×90[1]/16. Бумага типографская № 1. Объем 4,5 п. л. уч-изд. 4,2 п. л. Тираж 500 экз. Заказ 1277 Бесплатно

Издательство Академии наук Киргизской ССР
г. Фрунзе, ул. XXII Партсъезда, 265а

Типография Академии наук Киргизской ССР,
г. Фрунзе, ул. Пушкина, 144.

Бесплатно